

**Vilniaus universiteto Teisės fakultetas
Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės katedra**

Jolantos Šliužienės,
IV kurso (4 metų studijų grupė)
tarptautinės teisės studijų atšakos
studentės

Magistro darbas

**NAUJAUSIOS EUROPOS BENDRIJŲ
TEISINGUMO TEISMO PRAKTIKOS LAISVO
PASLAUGŲ JUDĖJIMO SRITYJE ANALIZĖ**

Vadovė: doc. dr. Skirgailė Žalimienė
Recenzentė: lekt. dr. Agnė Veršelytė

Vilnius 2007

Turinys

IŽANGA	4
1. LAISVO PASLAUGŲ JUDĖJIMO SĄVOKA IR POŽYMAI	8
1.1. Paslaugos samprata	8
1.2. Santykis su kitomis laisvėmis	12
1.3. Tarpvalstybinis paslaugos judėjimo pobūdis	13
1.4. Paslaugų teikimo laikinumas	16
1.5. Kam garantuojama laisvė teikti paslaugas	19
2. LAISVĖS TEIKTI PASLAUGAS APRIBOJIMAI	20
2.1. Priimančios valstybės nustatyti apribojimai	20
2.2. Kilmės valstybės nustatyti apribojimai	21
2.3. Diskriminacija dėl pilietybės ir įsisteigimo	22
2.4. Kitos ribojančios priemonės	26
3. IŠIMTYS DĖL LAISVĖS TEIKTI PASLAUGAS APRIBOJIMŲ TAIKYMO	30
3.1. Apribojimų pateisinimas	30
3.1.1. Sutarties 45 straipsnyje numatytos išimtys	30
3.1.2. Sutarties 46 straipsnyje numatytos išimtys	32
3.2. Imanentinės išimtys	36
Išvados	47
Santrauka.....	51
Summary	52
Literatūros sąrašas.....	53

IŽANGA

Europos Bendrijos steigimo sutarties 2 straipsnyje įtvirtinta, jog pagrindinis Bendrijos tikslas – sukurti bendrąją rinką bei ekonominę ir pinigų sąjungą. Europos Bendrijos steigimo sutarties 14 straipsnyje pateikiamas teisinis vidaus rinkos apibrėžimas ir išvardijamos keturios pagrindinės laisvės, kurios sudaro šios rinkos pagrindą: „Vidaus rinką sudaro erdvė be vidaus sienų, joje laidojamas laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas.“ Bendroji rinka suprantama kaip ekonominė erdvė, kurioje laisvai juda prekės, paslaugos, kapitalas bei visi ekonominiai subjektai.

Laisvas judėjimas galimas tik tuomet, kai valstybėse tam nėra teisinių bei ekonominių kliūčių. Nors iš esmės principas buvo užfiksuotas jau steigiamosiose sutartyse, bet tik nuo 1986 metų vidaus rinkos kūrimas tapo vienu iš ambicingiausių Europos ekonominių siekių. 1986 m. priėmus Suvestinį Europos aktą, Romos sutartis buvo papildyta nauju 13 straipsniu, kad iki 1992 m. gruodžio 31 d. būtina sukurti bendrąją rinką. Buvo pradėta įgyvendinti ištisa teisės aktų sistema, turėjusi pašalinti visus tarp valstybių likusius barjerus ir nustatyti vienodas sąlygas visiems ekonominiams subjektams visoje Bendrijoje.

Laisvė teikti paslaugas Europos Sąjungos valstybėse narėse yra viena iš pagrindinių laisvių, sąlygojančių efektyvų ES vidaus rinkos funkcionavimą. Paslaugų svarba ekonomikoje yra didžiulė, nes apie 70 procentų bendrojo vidaus produkto Europos Sąjungos šalyse narėse sukuriama paslaugų sektoriuje.¹ Bendroji rinka prekių judėjimo atžvilgiu yra pažengusi labai toli, tačiau paslaugų rinka gerokai nuo jos atsilieka dėl didelių administracinių ir biurokratinių kliūčių. Todėl Europos Sąjungos institucijos, ypač Komisija, deda daug pastangų, kad būtų sumažinta paslaugų teikėjus slegianti administracinių kaštų našta bei biurokratinis aparatas.

Sutarties 52 straipsnio (buv.63 straipsnis) 1 dalyje nurodyta, kad siekdama liberalizuoti kokią nors konkrečią paslaugą, Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu ir pasikonsultavusi su Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu bei Europos Parlamentu, kvalifikuota balsų dauguma leidžia direktyvas. Buvo priimta daug direktyvų bei kitų specialių teisės aktų, reguliuojančių paslaugų teikimą tam tikruose sektoriuose (pvz. telekomunikacijų ar finansinių paslaugų), tačiau daugelio paslaugų teikimo laisvės principas buvo išvystytas ir išaiškintas Europos Bendrijų Teisingumo Teismo (ETT) praktikoje.

¹ Chalmers, D.; Hadjiemmanuil, Ch.; Monti, G.; Tomkins, A. (2006). European Union Law: Texts and Materials, Cambridge. 743 p.

Siekiant sukurti realiai funkcionuojančią vidaus rinką paslaugų sektoriuje 2006 metų pabaigoje buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje. Šioje direktyvoje nustatyti bendrieji paslaugų sektoriaus reglamentavimo principai. Direktyva apima visas paslaugas, teikiamas verslui ir galutiniam vartotojui, išskyrus tiesiogiai valstybės institucijų teikiamas nemokamas paslaugas bei paslaugas, jau reglamentuojamas kitais ES teisės aktais. Direktyva nenumato detalių reikalavimų paslaugų teikėjams ar paslaugoms, nes priėmus direktyvą išliks skirtingos nacionalinės taisyklės. Vis dėlto direktyva nustato mechanizmą, padėsiantį panaikinti nepagrįstus, neproporcingus ir diskriminacinius ribojimus kitų valstybių narių paslaugų teikėjams ir gavėjams.

Šio darbo tyrimo objektas – teisės laisvai teikti paslaugas institutas pagal Europos Bendrijų teisės nuostatas bei ETT jurisprudenciją šioje srityje. Europos Bendrijos sutarties 49 straipsnyje (buv. 59 straipsnis) įtvirtintas draudimas taikyti apribojimus valstybių narių nacionaliniams subjektams, kurie yra įsisteigę kitose valstybėse narėse negu valstybė, kurios subjektu yra asmuo, kuriam tos paslaugos teikiamos. 2002 metų gruodžio mėnesį suėjo 10 metų nuo galutinio bendrosios rinkos sukūrimo termino. Atrodo praėjo daug laiko ir per tą laikotarpį visos kliūtys laisvai teikti paslaugas Bendrijos viduje turėtų būti panaikintos. Tačiau tai, kad 1995-1999 metų laikotarpyje laisvo paslaugų judėjimo srityje ETT išnagrinėjo 40 bylų, o 2000-2005 metų laikotarpyje sprendimai priimti 140 bylų² rodo, kad laisvam paslaugų teikimui Bendrijoje vis dar yra nemažai kliūčių. Būtent tai paskatino panagrinėti, kokios kliūtys trukdė judėti paslaugoms ir kokius ginčus ETT sprendė 2000-2005 metų laikotarpyje, kaip ETT aiškino laisvės teikti paslaugas principą. Sutarties 220 straipsnyje (buv. 164 straipsnis) įtvirtinta, kad ETT užtikrina, kad Sutartis būtų taikoma ir aiškinama laikantis Bendrijos teisės.

Ankstyvoji Sutarties 49 straipsnio (buv. 59 straipsnis) interpretacija buvo išdėstyta Bendrijoje paslaugų programoje (*angl.* General Program on Services).³ Šia programa buvo galima remtis aiškinant laisvo paslaugų judėjimo principą, tačiau ji nesaistė ETT jam pateikiant savą Sutarties straipsnių interpretaciją. Programos III dalyje išdėstytos nuostatos, susijusios su ribojimų laisvai teikti paslaugas panaikinimu, pateiktas nacionalinių priemonių, laikytinų apribojimais, sąrašas. Be to, programoje aiškinama, jog tos nacionalinės priemonės, kurios taikomos vienodai, gali būti ribojančio pobūdžio, tai yra jų poveikis yra toks, kad jas pritaikius, užsieniečiams tampa sunkiau teikti paslaugas

² Hatzopolous, V.; Do, T. U. (2006). The Case Law of the ECJ Concerning the free provision of Services: 2000-2005. *Common Market Review* 43: 923 p.

³ General Programme on Services adopted unanimously by the Council on the Commission's proposal in 1961. 1974 OJ Spec Ed 2nd Series IX 3.

priimančioje šalyje. Snell⁴ šią programą gretina su direktyva 70/50/EEB⁵, susijusia su laisvu prekių judėjimu. Šioje direktyvoje taip pat pateikiamas nacionalinių priemonių, ribojančių laisvą prekių judėjimą sąrašas, kalbama apie vienodai taikomas, tačiau skirtingą poveikį darančias, nacionalines priemones.

Taigi šio darbo tikslas - remiantis ankstesne ir naujausia ETT praktika atskleisti laisvės teikti paslaugas teisinį turinį. Šio principo teisinį turinį svarbu suprasti Europos Sąjungos (ES) valstybėms narėms ir pačiai ES nustatant jų reguliavimo kompetencijas užtikrinant laisvę teikti paslaugas. Šiame darbe bus siekiama atsakyti į kai kuriuos klausimus: 1) kaip keitėsi paslaugos sąvokos aiškinimas naujausioje ETT praktikoje lyginant su ankstesne ETT praktika šioje srityje; 2) kaip keitėsi laisvės teikti paslaugas ribojimų samprata ir 3) įvertinti naujosios paslaugų direktyvos nuostatas ETT praktikos laisvo paslaugų judėjimo srityje atžvilgiu.

Pati darbo tema rodo, kad rašant darbą daugiausia nagrinėti ETT sprendimai laisvo paslaugų judėjimo srityje, priimti 2000-2005 metų laikotarpyje. Šiame darbe nebus nagrinėjami ETT sprendimai, susiję su ES valstybių narių įsipareigojimų perkelti atskirų direktyvų nuostatas į nacionalinę teisę nevykdymu.

Rašant šį darbą buvo naudotasi ir kitais šaltiniais, pavyzdžiui, bendromis EB teisės laisvai teikti paslaugas apžvalgomis: *European Union Law: Texts and Materials* (Cambridge, 2006), *EU Law: Texts, Cases and Materials* (Pauls Craig, Grainne de Búrca, New York, 2003), *EU Law, Ninth Edition* (Oxford, 2006) bei kitomis. Nagrinėti ir užsienio šalių EB teisės specialistų straipsniai ir studijos, pavyzdžiui Catherin Bernard, Vassilis Hatzopolous, Thien Uyen Do, Jukka Snell, Wouter Gekiere, Nikklas Bruun, Maximilian Fuchs bei kiti. Lietuvių autorių, nagrinėjusių laisvo paslaugų judėjimo EB šalyse problemas, nėra daug. Šiame darbe buvo remtasi A. Junevičiaus kartu su H.M. Schäfer parengta studija „Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė“. Taip buvo pasinaudota S. Žaltauskaitės-Žalimienės monografija „Laisvas asmenų judėjimas pagal Europos Bendrijos teisę: įsisteigimo teisė“, kurioje autorė analizuodama įsisteigimo laisvės teisinį turinį šiek tiek aptaria ir laisvo paslaugų judėjimo klausimus. Nagrinėjant naująją paslaugų direktyvą pasitelkta S. Kolytos straipsniais.

Pagrindinis ETT bylų tyrimo metodas – teleologinis aiškinimas, tai yra tikrųjų EB teisė aktų leidėjų ketinimų atskleidimas, siekiant šią teisę veiksmingai taikyti praktikoje.

⁴ Snell, J. (2002). *Goods and Services in EC Law, A Study of the Relationship Between the Freedoms*, Oxford: University press. 52 p.

⁵ 1969 gruodžio 22 d. EB Komisijos Direktyva 70/50/EEB Dėl priemonių, turinčių lygiavertį poveikį importui kaip ir kiekybiniai apribojimai ir kurios nėra reglamentuojamos kitų nuostatų, uždraudimo. Oficialusis leidinys L 13, 1970, 29 p.

Taip pat rašant darbą plačiai naudojamas istorinis metodas, o taip pat aprašomasis, lyginamasis, loginis bei sisteminės analizės metodai.

1. LAISVO PASLAUGŲ JUDĖJIMO SĄVOKA IR POŽYMAI

1.1. Paslaugos samprata

Paslaugų teikimu laikoma tam tikra ekonominė veikla, verslas. Literatūroje aiškinama, kad paslaugas teikiantis asmuo perduoda ne prekę kaip fizinį vienetą, bet savo žinias, idėjas, sugebėjimus, įgūdžius, kurie persikūnija į įvairius projektus, draudimo polisus, statybų planus.⁶ Sutarties 50 straipsnyje (buv. 60 straipsnis) paslaugų sąvoka apibrėžiama trumpai: „Pagal šią Sutartį „paslaugos“ - tai tokios paslaugos, kurios teikiamos paprastai už užmokestį ir kurių nereglamentuoja nuostatos dėl prekių, kapitalo ir asmenų judėjimo laisvės.⁷ Paslaugas sudaro: a) pramoninio pobūdžio veikla; b) komercinio pobūdžio veikla; c) amatininkų veikla; d) laisvųjų profesijų veikla.“ Tokia Sutarties 49 straipsnio formuluotė rodo tam tikrą teisinį neapibrėžtumą Išvardinamos tik tos veiklos sritys, kurios aiškiai turėtų būti laikomos paslaugų teikimu. Tačiau šio sąrašo ir kitų paslaugas reglamentuojančių Sutarties nuostatų pakako, kad ETT paslaugų sąrašą gerokai išplėstų savo sprendimuose.

Sutarties 50 straipsnio 1 dalyje nurodyta, paslaugos pagal Sutartį laikomos paslaugomis, jei jos paprastai teikiamos už užmokestį. Iš šios nuostatos aišku, kad paslaugos, kurios yra neatlygintinos, nepatenka į Sutarties 50 straipsnio reguliavimo sritį. Tokiomis paslaugomis laikytinos mėgėjiškų sporto renginių organizavimas, viešųjų įstaigų (mokyklų, bibliotekų ir pa.) teikiamos paslaugos, valdžios institucijų ir įstaigų vykdomos funkcijos.⁸ Visos likusios atlygintinos paslaugos turėtų patekti į Sutarties 50 straipsnio reguliavimo sritį. ETT *Humbel* byloje priėjo išvados, kad valstybinis švietimas nėra paslauga pagal Sutarties 49 ir 50 straipsnius.⁹ Valstybė nesiekia, kad veikla būtų pelninga, ji tik vykdo savo įsipareigojimus savo piliečiams socialinėje, kultūros ir švietimo srityje, o jį finansuoja visuomenė. Kitaip traktuojamas privatus švietimas, kurį galima laikyti paslauga, jei už jį asmenys moka privačiai.

⁶ Junevičius, A.; Schäfer, H.M. Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė. Vadovėlis, Kaunas. 2005. 167 p.

⁷ Norisi atkreipti dėmesį į gramatinę sakinio formuluotę, kuri, atrodo ne visai logiška. Sutartyje sakoma „paslaugos“ - tai tokios paslaugos <...> kurių nereglamentuoja nuostatos dėl prekių, kapitalo ir asmenų judėjimo laisvės.“ Atsižvelgiant į tai, kad ši norma taikoma subsidiariai, siūlytina pakoreguoti apibrėžimą vietoj žodžių „tokios paslaugos įrašyti žodžius „tokia ekonominė veikla“. Sutarties nuostatos yra skirtos būtent paslaugoms, kaip ekonominei veiklai. Jei tai būtų paslaugos, susijusios, pavyzdžiui, su kapitalu, tai vis viena joms būtų taikomos nuostatos, reguliuojančios finansinių paslaugų teikimą, tačiau kaip specialioji norma, kuri turi viršenybę prieš bendro pobūdžio normą. Siūlomas apibrėžimas galėtų būti toks: „paslaugos“ - tai tokia ekonominė veikla, kuri paprastai vykdoma už užmokestį ir kurios nereglamentuoja nuostatos dėl prekių, kapitalo ir asmenų judėjimo laisvės.“

⁸ Junevičius, A.; Schäfer, H.M. Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė. Vadovėlis, Kaunas. 2005.173 p.

⁹ *Ibid.* 157 p.

Paslaugos, kaip ekonominės veiklos, sąvoką ETT aiškino savo sprendime *Deliegè* byloje.¹⁰ Ponia *Deliegè* apskundė nacionalinę ir regioninę dziudo lygą, kurios atmetė jos kandidatūrą dalyvauti Paryžiaus tarptautiniame dziudo turnyre. *Deliegè* laikė save paslaugų teikėja ir ji manė, kad dziudo federacijų taisyklės neleidžia jai teikti paslaugų. Kai kurios iš bylą įstojusios šalys narės teigė, kad mėgėjiškas sportas nepatenka į Bendrijos teisės reguliavimo sritį. Tačiau ETT priminė, kad vertinant situaciją reikia atsižvelgiant į Bendrijos tikslus. Sportas laikytinas Bendrijos teisės subjektu tik tuomet, jei jis atitinka ekonominės veiklos sampratą pagal Sutarties 2 straipsnį. Sporto asociacijos ir federacijos vieningai savo narius laiko sportininkais mėgėjais, tačiau tai nereiškia, kad jų nariai nedalyvauja ekonominėje veikloje pagal Sutarties 2 straipsnio sampratą. Tokie sportininkai kaip *Deliegè* gauna prizus už sporto pasiekimus. Be to, reikia įvertinti tai, kas numatyta tokių sportininkų ir jų rėmėjų sudarytose sutartyse, tai yra, koks rėmimas ir atlygis numatytas už pasiekimus sporte. ETT pabrėžė, kad Sutarties 2 ir 59 (n.r. 49) straipsniuose nurodyta, kokiai sričiai yra taikoma viena iš Sutartyje garantuojamų laisvių, ir ši laisvė negali būti interpretuojama ribotai.

Pagal Sutarties 50 straipsnį turėtų būti suprantama, kad tarp paslaugos teikėjo ir gavėjo turėtų būti ekonominis ryšys.¹¹ Byloje *Airijos negimusių vaikų gynimo asociacija (SPUC) prieš Grogan* ETT parodė, kad nesant minėto ekonominio ryšio Sutarties 50 straipsnis netaikomas. Airijos studentų sąjungų platinamuose informaciniuose leidiniuose buvo platinama informacija apie galimybes Jungtinėje Karalystėje pasidaryti abortą. Su abortais kovojanti draugija Airijoje aiškino, kad tokios informacijos skleidimas prieštarauja abortų draudimui Airijoje ir reikalavo, kad minėta studentų veikla būtų uždrausta. Studentų sąjungos pirmininkas aiškino, kad uždraudimas platinti informaciją apie paslaugos prieinamumą būtų kliūtis laisvei teikti paslaugas. ETT pareiškė, kad Sutarties 50 straipsnis (buv. 60) netaikomas šiuo atveju, kadangi informacija nebuvo platinama kitoje valstybėje narėje įsisteigusio ūkio subjekto vardu, tai yra tai buvo tik žodžio laisvės ir laisvės teikti informaciją išraiška, nepriklausanti nuo klinikų kitoje valstybėje narėje vykdomos ekonominės veiklos. ETT nenustatė ryšio tarp informacijos teikėjo ir paslaugos teikėjo. Jei abortus darančios klinikos būtų bent kiek sumokėjusios studentų sąjungai už informacijos teikimą, šioje byloje rezultatas būtų buvęs kitoks.

¹⁰ ETT 2000 m. balandžio 11 d. sprendimas sujungtose bylose C-51/96 *Christelle Deliegè* prieš *Ligue Francophone de Judo et Disciplines Associées ASBL* ir byloje C-191/97 *Christelle Deliegè* prieš *Ligue Belge de Judo ASBL Francois Pacquee*. 2000 ECR I-2549.

¹¹ *Barnard, C. Europos Sąjungos teisė: keturios laisvės: 2 Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas. Vilnius, 2006. 148 p.*

*Smits ir Peerboms*¹² byloje daugelis savo rašytinius pastebėjimus pateikusių šalių teigė, jog ligoninės gydymo paslaugos negali būti priskirtinos ekonominei veiklai Sutarties 60 straipsnio (n.r. 50) prasme, kai šios paslaugos teikiamos natūra ir nemokamai pagal atitinkamą sveikatos draudimo schemą. Jos rėmėsi *Humbel*¹³ bei *SPUC* prieš *Grogan*¹⁴ bylose pateiktais argumentais ir teigė, jog užmokesčio už ligoninės paslaugas nėra Sutarties 60 straipsnio (n.r. 50) atžvilgiu, tai yra pacientas gauna priežiūros paslaugas ligoninėje ir pats už tai nemoka, arba visa kaina ar dalis jos jam kompensuojama. Kai kurios šalys narės rėmėsi *Gravier* ir *Wirth*¹⁵ bylose pateiktais argumentais, kad paslaugų teikimas patenka į Sutarties 60 straipsnio reguliavimo sritį tik tuomet, kai asmuo, teikiantis šias paslaugas, siekia pelno. Dar buvo teigiama, kad medicinos paslaugų teikimą reguliuojantys struktūriniai principai yra neatsiejami nuo socialinės apsaugos sistemų organizavimo ir nepatenka į EB Sutarties reguliuojamų pagrindinių ekonominių laisvių sferą dar ir dėl to, kad patys asmenys negali apspręsti jiems siūlomų paslaugų turinio, pobūdžio ir masto nei kainos, kurią turės sumokėti.

Tačiau ETT nė vieno iš šių argumentų nepalaikė. Jis teigė, kad pagal teismo praktiką tam tikri paslaugų ypatumai nėra pagrindas joms netaikyti pagrindinių judėjimo laisvės principų nagrinėjamos nacionalinėms taisyklėms socialinės apsaugos srityje Sutarties 59 ir 60 straipsniai yra taikytini. ETT atkreipia dėmesį į tai, kad medicininės paslaugos, nagrinėjamos byloje, buvo teikiamos gydymo įstaigoje, kurioje pacientai apmoka už gautas paslaugas tiesiogiai ir iš karto. ETT nesutiko su tuo, kad šiuo atveju neturėtų būti taikomas Sutarties garantuojamas judėjimo laisvės principas vien dėl to, kad tam tikro gydymo paslaugos yra apmokamos pagal kitos šalies valstybinės sveikatos draudimo sistemas. Tai, kad medicininis gydymas ligoninėje yra tiesiogiai apmokamas iš sveikatos draudimo fondo, nėra pagrindas šioms paslaugoms netaikyti Sutarties 60 straipsnio. Sutarties 60 straipsnis nereikalauja, kad už jas apmokėtų tie, kam jos buvo suteiktos. Be to, Sutarties 60 straipsnyje nurodyta, kad jis taikomas paslaugoms, teikiamoms už užmokestį, o užmokesčio esminė charakteristika yra apmokėjimas už paslaugas. Aptariamose bylose, sveikatos draudimo fondų mokėjimai pagal sutartinius įsipareigojimus yra apmokėjimas už ligoninės paslaugas ir neginčytinai sudaro užmokestį ligoninėms, kurios juos gauna ir kurios užsiima ekonominio pobūdžio veikla.

¹² ETT 2001 m. liepos 12 d. sprendimas byloje C-157/99 B.S.M. Geratets-Smits Peerboms ECR I-05473.

¹³ ETT 1988 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje 263/86 Belgian State v. Humbel, ECR 5365.

¹⁴ ETT 1991 spalio 4 d. sprendimas byloje C-159/90 Society for protection of Unborn children Ireland v. Grogan, 1991 ECR I-4685.

¹⁵ ETT 1993 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje C-109/92 Wirth, 1993 ECR I-6447.

Toks ETT teiginys rodo galimą jo aiškinimo bei sprendimų nenuoseklumą ir nepastovumą. *Humbel* byloje ETT teigė, jog esminė atlygintinumo charakteristika yra ta, kad už paslaugą yra užmokamas užmokestis, dėl kurio paprastai sutaria paslaugos teikėjas ir paslaugos gavėjas¹⁶. Hatzopoulos pastebi, kad šis apibrėžimas naujausioje ETT praktikoje buvo gerokai pakeistas.¹⁷ Pavyzdžiui aukščiau aptartose bylose sveikatos paslaugų sektoriuje ETT pasisakė, kad atlyginimas, kurį moka sveikatos draudimo fondai už gydymo paslaugas, yra užmokestis ligoninėms už jų suteiktas paslaugas. Šiuo atveju apmokant už paslaugas dalyvauja trys asmenys: paslaugos gavėjas, sveikatos draudimo fondas ir ligoninė. Tačiau galima pastebėti, kad koreliacija tarp paslaugos ir apmokėjimo už ją yra netiesioginė arba visai nėra. Dar daugiau, bylose *Danner* ir *Scandia* kalbama apie išankstinį apmokėjimą už paslaugą, kuri bus tik po 30 metų, tai yra už būsima senatvės pensiją. *Danner* byloje¹⁸ ETT, remdamasis ankstesniais argumentais *Humbel* bei *Smits* ir *Peerboms* bylose, pensijų draudimą privačiuose fonduose pripažino paslauga, kuriai taikytinas Sutarties 50 straipsnis. Įmokos, mokamos p. *Danner* pensijų fondams laikytinos užmokesčiu už būsima pensiją.

Teisės specialistai netgi priėjo tokios išvados, kad visa veikla, kurios nereguliuoja nuostatos dėl laisvo prekių, asmenų ir kapitalo judėjimo, ir kur tik kalbama apie pinigus, galima kalbėti apie paslaugas Sutarties 49 straipsnio prasme.¹⁹ Tačiau išlieka tai, jog paslaugos gavėjas paslaugą gauna, ir tai, jog už paslaugą yra apmokama.

Naujos paslaugų direktyvos 2006/123/EB preambulės 34 punkte nurodoma, kad turi būti vertinama laikantis ETT praktikos, ar valstybės finansuojama veikla, arba kurią vykdo viešieji subjektai, laikytina „paslaugomis“. Turi būti atsižvelgiama į visus aspektus, įskaitant ir tai, kaip veikla organizuojama ir finansuojama atitinkamoje valstybėje narėje. Toliau direktyvoje pabrėžiama, kad užmokesčio už paslaugą negali būti, kai veiklą neatlygintinai vykdo valstybė arba jos vardu, vykdydamas savo įsipareigojimus socialinėje, kultūrinėje, švietimo ir teisinėje srityje. Šių paslaugų gavėjų, pavyzdžiui, studentų, mokamos įmokos dar nereiškia užmokesčio už švietimo paslaugas, kadangi šios paslaugos iš esmės finansuojamos iš valstybės lėšų. Todėl tokio pobūdžio veikla nepatenka į Sutarties 50 straipsnio reguliavimo sritį.

¹⁶ ETT 1988 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje 263/86 *Belgian State v. Humbel*, ECR 5365.

¹⁷ Hatzopoulos, V.; Do, T. U. (2006). *The Case Law of the ECJ Concerning the free provision of Services: 2000-2005*. Common Market Review 43: 946 p.

¹⁸ ETT 2002 m. spalio 3 d. sprendimas byloje C-136/00 *Rolf Dieter Danner* ECR I-08147.

¹⁹ Steiner, J., Woods, L. and Twigg-Flesner, C., *EU Law*, Ninth Edition, Oxford University press, 2006.

1.2. Santykis su kitomis laisvėmis

Sutarties 50 straipsnyje paslaugų sąvoka apibrėžiama trumpai: „Pagal šią Sutartį „paslaugos“ - tai tokios paslaugos, kurios teikiamos paprastai už užmokestį ir kurių nereglamentuoja nuostatos dėl prekių, kapitalo ir asmenų judėjimo laisvės.“ Paslaugų teikimas yra sudėtingas ekonominis procesas, kur dalyvauja daugelis ekonomikos subjektų, užsiimančių įvairia veikla. Todėl kartais sunku nustatyti, ar konkrečiu atveju taikytinos Sutarties nuostatos dėl įsisteigimo, laisvo prekių, kapitalo ar paslaugų judėjimo. Pavyzdžiui, laisvė teikti paslaugas taip pat susijusi su įsisteigimo laisve. Kaip teigiama literatūroje, esminis skirtumas tarp šių laisvių yra laikinas paslaugų teikimo pobūdis. Tai reiškia, kad nuostatos dėl laisvo paslaugų teikimo bus taikomos tuomet, kai asmuo atvyksta į priimančią šalį neturėdamas tikslo ten įsikurti ir pasilikti, o tik norėdama suteikti tam tikras paslaugas.²⁰ Dažnai šios laisvės neskiriamos dėl to, kad tiek įsisteigimo atveju, tiek paslaugos teikimo atveju, paslaugų teikėjas sukuria tam tikrą materialią infrastruktūrą, o tai požymis, kad asmuo siekia pasilikti ilgam ir galbūt įsisteigti.

Savo naujausioje praktikoje ETT nagrinėjo bylas, kur šalims kilo neaiškumų, dėl valstybių nustatytų taisyklių, ribojančių ir paslaugų teikimą, ir tuo pačių prekių importą. Nors Sutarties nuostatos dėl laisvo paslaugų judėjimo taikomos subsidiariai, tai yra, kai netaikomos nuostatos dėl kitų minėtų laisvių, ETT savo naujausiuose sprendimuose pasielgė kitaip. Galima pateikti keletą bylų pavyzdžių. *Cura Anlagen* byloje²¹ ETT išaiškino, kad lizingo paslaugos laikytinos paslaugomis Sutarties 50 straipsnio prasme. Tai yra viena iš ekonominės veiklos rūšių, kuomet gaunamas atlygis. Tas faktas, kad lizingo davėjas perduoda prekes lizingo gavėjui, yra daugiau susijęs su prekės naudojimu, negu su pačia preke. Panašus klausimas buvo nagrinėjamas ir *Omega* byloje, kai Vokietijoje buvo uždraustas lazerinis žaidimas, imituojantis „šaudymą į žmogų“, nors įranga buvo įsigyta legaliai iš Didžiosios Britanijos, kur šis žaidimas nėra uždraustas.²² ETT priminė, kad tuo atveju, kai nacionalinė priemonė daro įtaką laisvei teikti paslaugas ir laisvam prekių judėjimui, jeigu paaiškėja, kad bylos aplinkybėmis viena iš jų yra papildoma kitos atžvilgiu ir gali būti su ja susieta, ETT ją nagrinėja iš esmės atsižvelgdamas tikrai į vieną iš šių dviejų pagrindinių laisvių. Pagal *Omega* bylos

²⁰ Junevičius, A.; Schäfer, H.M. Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė. Vadovėlis, Kaunas. 2005.171 p.

²¹ ETT 2002 m. kovo 21 d. sprendimas byloje C-451/99 Cura Anlagen GmbH ECR I-03193.

²² ETT 2004 m. spalio 14 d. sprendimas byloje C-36/02 Omega Spielhallen und Automateaufstellungs GmbH prieš Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn ECR I-09609.

aplinkybes laisvės teikti paslaugas aspektas buvo svarbesnis negu laisvo prekių judėjimo aspektas, tai yra žaidimo įrangos importo suvaržymas buvo neišvengiama nustatyto apribojimo žaisti šiuos žaidimus pasekmė.

Anomar byloje²³ ETT nacionalinis teismas paprašė išaiškinti, ar azartiniai žaidimai ir žaidimai lošimo mašinomis, kaip veikla, susijusi su prekėmis ar su paslaugomis, numatytomis Sutartyje. Jei tai prekių sritis, tai ar lošimo mašinų gamyba, importas ir prekyba yra atskiriamos nuo šių mašinų paskirties, siekiant nustatyti, ar laisvo prekių judėjimo principas taikytinas šiai veiklai. ETT iš karto konstatavo, kad šiuo atveju nuostatos dėl prekių judėjimo yra netaikomos. Kaip ir *Schindler*²⁴ byloje, kurioje buvo nagrinėjami loterijų organizavimo klausimai, ETT paaiškino, kad šių mašinų importo veikla nesibaigia importu į kitą šalį, bet pagrindinis tokių mašinų tikslas yra jų naudojimas lošimams organizuoti, o tai pirmiausia yra reguliuojama Sutarties nuostatomis dėl laisvo paslaugų judėjimo ir tik po to nuostatomis dėl laisvo prekių judėjimo.

Panagrinėjus keletą pastarųjų bylų matyti, kad nuostatos dėl kitų laisvių taikomos tik tokiu atveju, kai netaikomos nuostatos dėl laisvės teikti paslaugas. ETT vis tik siekė nustatyti galutinį veiklos tikslą, kuris, aptartais atvejais, buvo susijęs su paslaugų teikimu.

1.3. Tarpvalstybinis paslaugos judėjimo pobūdis

Sutarties 14 straipsnio (buv. 7 straipsnis) 2 dalyje nurodyta, kad vidaus rinką sudaro vidaus sienų neturinti erdvė, kurioje pagal šios sutarties nuostatas užtikrinamas laisvas prekių, paslaugų, asmenų ir kapitalo judėjimas. Pavyzdžiui Lietuvoje įsisteigęs paslaugų teikėjas turi teisę teikti paslaugas Vokietijoje, tarsi jas teiktų Lietuvoje, arba atvirkščiai, Vokietijos įmonė galėtų teikti savo paslaugas Lietuvoje tarsi jas teiktų Vokietijoje. Suprantama, skirtingose šalyse, turinčiose savas rinkos reguliavimo tradicijas, neišvengiamai atsiras reguliavimo skirtumai. Norint užtikrinti laisvės teikti paslaugas principo įgyvendinimą turi būti suderinti ne vienos atskiros šalies narės, bet visų šalių nacionaliniai reikalavimai paslaugų teikimui.

Pagal Sutarties 49 straipsnį draudžiami laisvės teikti paslaugas Bendrijoje apribojimai, taikomi valstybių narių nacionaliniams subjektams, kurie yra įsisteigę kitoje Bendrijos valstybėje negu valstybė, kurios subjektu yra asmuo, kuriam tos paslaugos

²³ ETT 2003 m. rugsėjo 11 d. sprendimas byloje C-6/01 Associação Nacional de Operadores de Máquinas Recreativas (Anomar) v. Estado português, 2003 ECR I-08621.

²⁴ ETT 1994 m. kovo 24 d. sprendimas byloje C-275/92 Schindler [1994] ECR I-1039.

teikiamos. Vadinasi, tiek paslaugos gavėjas, tiek paslaugos teikėjas turi būti iš skirtingų šalių narių.

Jau šiame darbe minėtoje *Deliegè* byloje taip pat buvo keliamas klausimas, ar byloje iškilęs ginčas turi tarpvalstybinį pobūdį. Ponia *Deliegè* skundė nacionalinę ir regioninę dziudo federacijas. ETT savo sprendime pareiškė, kad svarbi aplinkybė yra ta, jog skundžiamas klausimas yra šalies vidaus klausimas ir, antra, kai kurie tarptautiniai renginiai vyksta už Bendrijos ribų, tai yra ten, kur netaikoma Bendrijos teisė. Šioje byloje prisimenama, kad Sutarties nuostatos dėl laisvės teikti paslaugas netaikomos veiklai, kuri visais atžvilgiais vykdoma vienoje šalyje narėje.²⁵ Nežiūrint į tai, ETT nagrinėjo bylą toliau preziumuodamas, kad atletas gali dalyvauti kitoje, negu jis yra įsikūręs, šalyje organizuojamuose renginiuose.

Kiekviena šalis, naudodamasi savo kompetencija, savaip reguliuoja reikalavimus paslaugoms, paslaugų teikėjams ir paslaugų gavėjams. Todėl, siekiant sukurti sąlygas paslaugoms laisvai judėti, šalys privalo naikinti apribojimus arba derinti savo reikalavimus.

Literatūroje išskiriami keturi paslaugų judėjimo būdai: 1) aktyvus paslaugų teikimas – kai paslaugos teikėjas iš kilmės šalies paslaugos teikti vyksta pas paslaugos gavėją į priimančią šalį (pvz. Portugalijoje įsteigta statybos kompanija vyksta į Vokietiją statyti namų); 2) pasyvus paslaugų teikimas – kai paslaugos gavėjas vyksta pas paslaugos teikėją gauti jo teikiamą paslaugą (pvz. Nyderlandų pilietis vyksta į Vokietiją turizmo tikslais); ir 3) korespondentinis paslaugų teikimas, kai nei paslaugos teikėjas, nei paslaugos gavėjas niekur nevyksta, o juda tik pati paslauga (Ispanijos televizijos programos transliuojamos Portugalijoje); 4) paslaugos teikėjas ir paslaugos gavėjas susitinka trečiojoje šalyje. Toliau aptarsime pirmąsias tris situacijas detaliau.

Aktyvus paslaugų teikimo atveju paslaugos teikėjas vyksta į kitą šalį, kur įsikūręs paslaugos gavėjas. Jis turėtų turėti teisę vykdyti savo veiklą tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir vietiniai paslaugų teikėjai. Jei atvykusiems paslaugų teikėjams taikomi reikalavimai yra mažiau palankūs lyginant poveikiu vietiniams paslaugų teikėjams, tai jau laikoma laisvės teikti paslaugas ribojimu ir tokie reikalavimai turėtų būti draudžiami, išskyrus Sutartyje numatytus atvejus.

Pasyvaus paslaugų teikimo atveju vienoje valstybėje narėje įsikūręs paslaugos gavėjas vyksta į kitą šalį, kur įsisteigęs paslaugos teikėjas. Nors Sutarties 49 straipsnyje

²⁵ ETT 2000 m. balandžio 11 d. sprendimas sujungtose bylose C-51/96 *Christelle Deliegè* prieš *Ligue Francophone de Judo et Disciplines Associées ASBL* ir byloje C-191/97 *Christelle Deliegè* prieš *Ligue Belge de Judo ASBL Francois Pacquee*. 2000 ECR I-2549. 58 punktas.

aiškiai suformuluota nuostata, užtikrinanti laisvę vienoje šalyje esančiam subjektui „teikti paslaugas“ kitoje šalyje reziduojančiam paslaugos gavėjui, paslaugos gavėjas lygiai taip pat gali keliauti pas paslaugos teikėją ir jo šalyje gauti paslaugas. Tai viena svarbiausių ETT praktikos laisvo paslaugų judėjimo srityje. Europos Bendrijų Taryba šį požiūrį įtvirtino Direktyvoje 73/148/EEB²⁶, kur pagal 1 straipsnio b punktą reikalaujama panaikinti judėjimo ir gyvenimo ribojimus piliečiams, norintiems vykti į kitą valstybę narę kaip paslaugų gavėjams. *Luisi ir Carbone* byloje ETT patvirtino, kad tokiai situacijai Sutartis taikoma. Šioje byloje du italai vyko į Vokietiją ir Prancūziją turizmo tikslais ir gydytis, o susimokėti už paslaugas jie vežėsi nemažą sumą pinigų. Tačiau jie buvo nubausti dėl to, kad vežėsi daugiau pinigų nei leidžiama. ETT pripažino tai trukdymu gauti paslaugas, kadangi laisvė gauti paslaugas yra neatskiriama laisvės teikti paslaugas dalis.²⁷

Viena naujausių bylų *Müller-Fauré ir van Riet*²⁸ buvo nagrinėjama ETT, kur Nyderlandų pilietis p. Müller-Fauré atostogų metu Vokietijoje gydėsi dantis ir jam grįžus į Nyderlandus, jo sveikatos draudimo fondas atsisakė jam apmokėti gydymo išlaidas, nes jis nebuvo gavęs išankstinio leidimo. Tuomet ETT šį reikalavimą pripažino ribojančiu gauti ambulatorinio pobūdžio paslaugą, o reikalavimą gauti išankstinį leidimą – neproporcinga priemone siekiant apsaugoti Nyderlandų socialinės apsaugos sistemos finansinį balansą.

ETT pareiškė, kad Sutarties 49 ir 50 straipsniai taikomi ir tada, kai nei paslaugos teikėjas, kai nei paslaugos gavėjas nekeliauja, bet keliauja pati paslauga. Šiuolaikinių ryšio ir kitų susisiekimo priemonių pagalba paslaugos gali judėti iš vienos šalies į kitą. Taigi sutarties straipsniai reguliuoja tiek paslaugos teikėjo veiksmus, tiek pačią paslaugą. Byloje *Alpine Investments*²⁹ Nyderlandų institucijos uždraudė skambinti telefonu gyventojams ir siūlyti jiems finansines paslaugas. ETT nusprendė, kad skambinimas telefonu ir siūlymas naudotis finansinėmis paslaugomis yra paslauga pagal Sutarties 50 straipsnį. Skambinimas telefonu ir siūlymas naudotis paslaugomis yra tik pasiūlymas be konkretaus adresato. Todėl Sutarties 49 straipsnyje garantuojama laisvė teikti paslaugas

²⁶ Ši direktyva buvo pakeista nauja 2004 m. balandžio 29 d. direktyva Nr. 2004/38/EB Dėl Sąjungos piečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinanti Direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (OL L 158, 30/04/2004 p. 0077-0123).

²⁷ Barnard, C. Europos Sąjungos teisė: keturios laisvės: 2 Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas. Vilnius, 2006. 144 p.

²⁸ ETT 2003 m. gegužės 13 d. sprendimas byloje 385/99 Müller-Fauré ir van Riet. ECR I-04509.

²⁹ ETT 1995 m. gegužės 10 d. sprendimas byloje C-384/93 Alpine Investments BV v. Minister van Financien, 1995 ECR I-1141.

nepateisintų savo paskirties, jeigu šalims narėms būtų leidžiama drausti tokio pobūdžio paslaugas.

Hatzopoulos pastebėjo, kad ETT kai kuriuose savo naujausiuose sprendimuose net nenagrinėjo, ar paslaugos judėjimas turi tarpvalstybinį pobūdį.³⁰ Pavyzdžiui, *Gourmet* byloje³¹ reklamos rinką jis pavadino tiesiog turinčia tarptautinį pobūdį. Kita kategorija paslaugų, turinčių tarptautinį pobūdį – televizijos transliacija ir telekomunikacijos paslaugos. *De Coster* byloje³² ETT tiesiog priminė, kad pagal ETT praktiką televizijos signalų perdavimas ir transliacija patenka į Sutarties reguliavimo sritį laisvo paslaugų judėjimo atžvilgiu. O *Mobistar*³³ byloje ETT kreipia jau į *De Cooster* bylą ir be jokių paaiškinimų teigia, kad telekomunikacijų paslaugoms taikomas Sutarties 49 straipsnis. Hatzopoulos pavadina tai „šokiruojančiu“ paslaugos pripažinimo turinčia tarpvalstybinį pobūdį pavyzdžiu. Jis prieina išvados, kad ETT toliau savo praktikoje nebelaiko sienos kirtimo privalomu paslaugos požymiu, tačiau iš anksto vertina šalies viduje teikiamos paslaugos galimus apribojimus ją teikti už sienos ribų.³⁴

Sunku sustikti, kad *De Coster* byloje nebuvo tarpvalstybinio paslaugos pobūdžio. Priešingai, labai aiškiai ETT paaiškino, kad satelitinių antenų, kurių pagalba gaunamos daugelis užsienio šalių televizijos programos, apmokestinimas mačiau skatina jas naudoti lyginant su kabelinėmis antenomis, kurios nebuvo apmokestintos, ir per kurias dažniausia gaunamos vietinės televizijos programos.³⁵

1.4. Paslaugų teikimo laikinumas

Tradiciškai vienu iš požymių, padedančių atskirti paslaugos teikimą nuo kitų veiksmų, pavyzdžiui įsistiegimo, yra paslaugos laikinumas. Laikantis šios nuostatos asmeniui, kuris nuolatinais apsigyvena priimančioje šalyje narėje, būtų taikomos įsisteigimą reguliuojančios Sutarties nuostatos, o „laikiniai“ apsigyvenęs asmuo, greičiausiai, bus laikomas atvykusi teikti paslaugas.³⁶ Sutarties nuostatos dėl teisės laikinai atvyki teikti paslaugas parodo, kad nacionalinių teisės aktų nuostatos, taikomos vietiniams subjektams ir dažnai taikomos vykdančioms nuolatinio pobūdžio veiklą toje

³⁰ Hatzopoulos, V.; Do, T. U. (2006). The Case Law of the ECJ Concerning the free provision of Services: 2000-2005. Common Market Review 43: 944 p.

³¹ ETT 2001 m. kovo 8 d. sprendimas byloje C-405/98, *Gourmet International Products*, [2001] ECR I-1795.

³² ETT 2001 m. lapkričio 29 d. sprendimas byloje *De Coster*, C-17/00, ECR I-09445.

³³ ETT 2005 m. rugsėjo 8 d. sprendimas sujungtose bylose C-544/03 ir C-545/03 *Mobistar SA (C-544/03) prieš Fléron komuną, ir Belgacom Mobile SA (C-545/03) prieš Schaerbeek komuną*, ECR I-07723.

³⁴ Hatzopoulos, V.; Do, T. U. (2006). The Case Law of the ECJ Concerning the free provision of Services: 2000-2005. Common Market Review 43: 945 p.

³⁵ ETT 2001 m. lapkričio 29 d. sprendimo byloje *De Coster*, C-17/00, ECR I-9445, 33 p.

³⁶ Barnard, C. *Europos Sąjungos teisė: keturios laisvės: 2 Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas*. Vilnius, 2006. 158 p.

šalyje įsikūrusiems paslaugų teikėjams, negali būti taip pat taikomos laikino pobūdžio veiklai, kurią vykdo kitoje šalyje įsisteigę paslaugų teikėjai.³⁷

Paslaugos laikinumo pobūdis buvo nagrinėtas keletose ETT bylų. Byloje *Komisija prieš Vokietiją*³⁸ ETT aiškino, kad Sutarties nuostatos dėl įsisteigimo taikomos nuo to laiko, kai paslaugos teikėjas įkuria tam tikrą stabilią infrastruktūrą priimančioje šalyje. Ši pozicija buvo peržiūreta byloje *Gebhart*³⁹ ir ETT pripažino, kad paslaugos teikėjas gali turėti tam tikrą nuolatinę struktūrą ir jam vis vien bus taikomas Sutarties 49 straipsnis. Tačiau ETT laikėsi pozicijos dėl paslaugos laikinumo. Paslaugos laikinumas, numatytas Sutarties 50 straipsnio (buv. 60) straipsnio 3 dalyje, apibūdinamas taikant kriterijus – trukmė, reguliarumas, periodiškumas ir nepertraukiamumas.⁴⁰ Kaip matyti pradžioje, jis neapibrėžė tam tikro laikotarpio, o laikinumą siejo su tam tikrų aplinkybių atsiradimu, šiuo atveju, nuolatinės infrastruktūros sukūrimu priimančioje šalyje.

Savo naujausioje praktikoje ETT vis dažniau taikė ne laikinumo kriterijų, bet veiklos pobūdžio kriterijų. Anot Hatzopoulos, ETT nedaro „dirbtinio“ skirtumo tarp paslaugų judėjimo laisvės ir įsisteigimo, bet akcentuoja paslaugos ekonominį aspektą.⁴¹ Pagal veiklos pobūdį, o ne veiklos trukmę priimančioje šalyje, sprendžiama, ar veikla laikytina paslaugos teikimu.

Vienoje iš naujesnių bylų - *Schnitzer*⁴² byloje, ETT nagrinėjo situaciją, kai Vokietijos pilietis dirbo Vokietijoje vienoje statybos įmonėje trejus metus be registracijos, kuri privaloma pagal Vokietijos įstatymus. Nacionalinis teismas paklausė ETT, ar tokiu atveju taikomos Sutarties nuostatos, reguliuojančios įsisteigimą, ar paslaugų teikimą. ETT rėmėsi sprendimu *Gebhard* byloje priėmė daug kam netikėtą sprendimą. Jis paaiškino, kad paslaugomis laikomos paslaugos, kurios teikiamos priimančioje šalyje dažniau ar rečiau ir tam tikru periodiškumu, tačiau ilgą laiką. Sutartyje numatytos paslaugos turi būti suprantamos labai plačiai, įskaitant ir tokias, kurios teikiamos tam tikrą ilgą laiką ir net keletą metų.

Šiek tiek vėliau ETT nagrinėjo bylą *Komisija prieš Liuksemburgo Didžiąją Hercogystę*⁴³, kurioje ETT taip pat akcentuoja veiklos pobūdį, pagal kurį galima spręsti

³⁷ ETT 1981 gruodžio 17 d. sprendimas byloje C-279/80 Webb, 1981 ECR 3305. (16 punktas) ir 1991 m. liepos 10 d. sprendimas byloje C-294/89 Komisija prieš Prancūziją, 1991 ECR I-6757. 26 punktas.

³⁸ ETT 1986 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje C-205/84 Komisija prieš Vokietiją, 1986 ECR I-3755.

³⁹ ETT 1995 m. lapkričio 30 d. sprendimas byloje C-55/94 Gebhard, 1995 ECR I-4165.

⁴⁰ *Ibid.*, 39 punktas.

⁴¹ Hatzopoulos, V.; Do, T. U. (2006). The case law of the ECJ concerning the free provision of services: 2000-2005, Common Market Review 43: 923-991. 928 p.

⁴² ETT 2003 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje C-215/01, Schnitzer, 2003 ECR I-14847.

⁴³ ETT 2004 m. spalio 21 d. sprendimo byloje C-445/03 Komisija prieš Liuksemburgo Didžiąją Hercogystę ECR I-10191.

apie veiklos trukmę ir priskyrimą paslaugų teikimo veiklai. Komisija apskundė Liuksemburgą tuo, jog nustatė neproporcingą reikalavimą darbdaviams, norintiems gauti leidimą komandiruoti darbuotojus į Liuksemburgą teikti paslaugas. Viena iš leidimo išdavimo sąlygų buvo reikalavimas, kad komandiruojami darbuotojai komandiruojančioje įmonėje būtų dirbę ne mažiau kaip 6 mėnesius iki komandiravimo. Komisija teigė, kad ginčijamu reikalavimu nėra atsižvelgiama nei į tam tikrų veiklos sektorių, kuriuose dažnai sudaromos terminuotos darbo sutartys, ypatumus, nei į tai, jog paslaugos gali būti teikiamos nereguliariai ir labai trumpą laikotarpį. ETT teigimu šis reikalavimas žymiai apsunkino darbuotojų komandiravimą į Liuksemburgo teritoriją ir tuo pačiu paslaugų teikimą. Taikant Liuksemburgo reikalavimus gali būti varžoma veikla tokiuose sektoriuose, kuriuose dėl šios veiklos ypatumų dažnai sudaromos trumpalaikės arba skirtos tam tikrai paslaugai suteikti sutartys. Be to, ginčijamas reikalavimas riboja naujai įsteigtų įmonių, kurios pageidauja teikti paslaugas Liuksemburge, galimybes.

Hatzopoulos pastebi, kad ETT savo naujausiuose sprendimuose kaip vieną iš charakteristikų, padedančių identifikuoti paslaugų teikimą, pasienyje vykdoma paslaugų teikimo veikla, pavyzdžiui, transporto paslaugų, telekomunikacijų paslaugų teikimas.⁴⁴ Jis taip pat mano, kad ETT laikosi nuostatos, jog negalima reikalauti registruotis ir įsisteigti priimančioje iš anksto, kol dar nėra aišku, kaip dažnai ir koku periodiškumu bus teikiamos paslaugos. ETT konstatuoja, kad veiklos pobūdis yra realiai nustatomas ir gali patikimai padėti nustatyti teisinę kategoriją, priešingai, kai veiklos trukmė, periodiškumas – ne.⁴⁵ *Schnizer* byloje ETT galų gale pareiškė, kad visos paslaugos, kurios nėra stabiliai ir nepertraukiamai teikiamos naudojant sukurtą tam tikrą infrastruktūrą paskirties šalyje, laikytinos paslaugomis Sutarties 49 straipsnio prasme. Toks ETT pareiškimas parodo, kad Sutarties 49 straipsnio taikymo sritis labai plati ir paslauga nėra subsidiariai taikoma kategorija.

Išnagrinėjus ETT praktiką galima teigti, jog paslaugos laikinumas nėra pagrindinis kriterijus, padedantis nuspręsti, kurių Sutarties nuostatų reikėtų laikytis paslaugos teikėjui atvykus į šalį teikti paslaugų – reglamentuojančias įsisteigimą ar paslaugų teikimą. Seka išvada, kad kiekvienu atveju reikėtų situaciją analizuoti kompleksiskai, tai yra atsižvelgti ne tik į veiklos trukmę, periodiškumą, bet ir į jos pobūdį.

⁴⁴ ETT 2001 m. lapkričio 29 d. sprendimas byloje C-17/00, *De Coster*, [2001] ECR I-9445; ETT 2005 m. rugsėjo 8 d. sprendimas sujungtose bylose C-544/03 ir C-545/03 *Mobistar SA (C-544/03) prieš Fléron komuną, ir Belgacom Mobile SA (C-545/03) prieš Schaerbeek komuną*, ECR I-07723.

⁴⁵ Hatzopoulos, V.; Do, T. U. (2006). *The case law of the ECJ concerning the free provision of services: 2000-2005*, *Common Market Review* 43: 923-991. 928 p.

1.5. Kam garantuojama laisvė teikti paslaugas

Laisvę teikti paslaugas užtikrinama asmenims, jau įsisteigusiems kurioje nors Sąjungos valstybėje narėje.⁴⁶ Tai reiškia, kad paslaugos teikėjas jau turi turėti tam tikrą nusistovėjusį ekonominį ryšį su savo kilmės valstybe. Pagrindinėje programoje, skirtoje įgyvendinti laisvo paslaugų judėjimo principą, nurodyta, jog teise laisvai teikti paslaugas gali pasinaudoti tik Bendrijoje įsisteigę fiziniai ir juridiniai asmenys. Neturint ekonominio ryšio su Bendrija, tai yra už Bendrijos ribų įsisteigęs asmuo pagal Bendrijos teisę negali teikti paslaugų Bendrijos viduje.

Teisę atvykti į valstybę teikti paslaugų turi tiek fiziniai asmenys, tiek bendrovės, samdančios bet kokios pilietybės darbo jėgą.⁴⁷ ETT tai pareiškė *Rush Portuguesa* byloje. Portugalijos bendrovė, vykdydama geležinkelio statybos darbus Prancūzijoje, samdė trečiųjų šalių darbo jėgą. Prancūzijos taisyklėse buvo numatyta, kad tik Prancūzijos bendrovės gali samdyti trečiųjų šalių pilietybę turinčius darbuotojus. ETT pareiškė, kad neleisdamos kitų šalių paslaugų teikėjams samdyti trečiųjų šalių pilietybę turinčius asmenis vykdyti darbus Prancūzijoje, jos diskriminuoja atvykusius paslaugų teikėjus lyginant su Prancūzijoje įsisteigusiais paslaugų teikėjais, ir taip pažeidė Sutarties 49 ir 50 straipsnius. Tiesa, kitų Bendrijos valstybių paslaugų teikėjai tokią teisę turi, jeigu jų samdomis trečiųjų šalių piliečiai nepretenduoja įsilieti į Prancūzijos darbo rinką.

Reikia pasakyti, kad priėmus naują paslaugų direktyvą, sveikatos priežiūros paslaugų gavėjų teisės liko neapibrėžtos, išskyrus Tarybos Reglamentą 1408/71. Pagal naująją paslaugų direktyvą 2006/123/EB nepatenka apmokėjimas už sveikatos priežiūros paslaugas, teikiamas valstybėje narėje, kurioje šių paslaugų gavėjas negyvena. Direktyvoje numatyta, kad bus parengtas atskiras teisės aktas, kuris užtikrint teisinį tikrumą ir aiškumą. Šiame dokumente turėtų būti išspręsti klausimai, kurių neįmanoma išspręsti Tarybos Reglamento 1408/71 nuostatų pagalba.⁴⁸

⁴⁶ De Burca, C.; Grainine, P. *Law: Texts, Cases, and Materials*. New York, 2003. 801 p.

⁴⁷ Barnard, C. *Europos Sąjungos teisė: keturios laisvės: 2 Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas*. Vilnius, 2006. 160 p.

⁴⁸ 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje. Oficialus leidinys, L 376/36, 2006 12 27 preambulės 23 p.

2. LAISVĖS TEIKTI PASLAUGAS APRIBOJIMAI

2.1. Priimančios valstybės nustatyti apribojimai

Prieš aptariant valstybių nustatytus laisvės teikti paslaugas apribojimus, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad ribojimus teikti ar gauti paslaugas nustato valstybės narės, tai yra jų kompetentingos institucijos. Atsižvelgiant į tai, kad vienas iš esminių paslaugų teikimo požymių Sutarties 49 straipsnio prasme yra tarpvalstybinis paslaugų teikimo pobūdis, reikėtų aptarti priimančios ar kilmės šalies nustatytų apribojimų įtaką paslaugų judėjimui.

Remiantis Sutarties 49 straipsniu galima vertinti tiek priimančios valstybės, tiek kilmės valstybės nustatytus reikalavimus, trukdančius paslaugų judėjimui. Dauguma bylų siejasi su priimančios valstybės nustatytais apribojimais.⁴⁹ Tai suprantama, nes leidus patekti į rinką naujiems paslaugų teikėjams, padidėja konkurencija vietiniams paslaugų teikėjams. Įmonė yra subjektas, kuris daugybe saitų įvairiais išsipareigojimais ir teisėmis susietas su kitais subjektais, įmonėmis, darbuotojais, valstybės institucijomis, laikosi nacionalinės teisės normų ir pan. Taigi įmonė, norinti teikti paslaugas kitoje šalyje, ateina į naujus ryšius ir naujus santykius. Nėra taip, kad paslaugos teikėjas atvyktų į priimančią šalį, pateiktų savo išsisteigimo registraciją kilmės šalyje patvirtinantį dokumentą ir jam būtų leista laisvai be jokių išsipareigojimų vykdyti savo veiklą. Priešingai, jis turi nustatyti naujus santykius su priimančios valstybės rinkos dalyviais bei valstybinėmis institucijomis.

Byloje *Komisija prieš Vokietiją*⁵⁰ ETT pareiškė, kad leidimai priimančioje šalyje gali būti išduodami, jei paslaugų teikėjai atitinka reikalavimus, nustatytus šalyje, kurioje paslaugos teikiamos, tačiau tie reikalavimai negali dubliuotis su tais, kuriuos jau yra nustatčiusi paslaugų teikėjo kilmės šalis ir jis tuos reikalavimus atitinka. Byloje *Komisija prieš Belgiją*⁵¹ kur Belgijos įstatymas reikalavo, kad kiekvienas apsaugos tarnybos personalo darbuotojas privalo turėti Belgijos Vidaus reikalų ministro išduotą asmens tapatybės kortelę, ETT pareiškė, kad Belgijos reikalavimas be asmens dokumentų apsaugos tarnybos darbuotojams, atvykstantiems į Belgiją teikti savo paslaugų, turėti dar

⁴⁹ Barnard, C. Europos Sąjungos teisė: keturios laisvės: 2 Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas.- Vilnius, 2006, 142 p.

⁵⁰ ETT 1986 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje C-205/84 Komisija prieš Vokietiją, ECR 3755.

⁵¹ ETT 2000 m. kovo 9 d. sprendimas byloje C-355/98 Komisija prieš Belgiją (privačios saugos tarnybos), 2000 ECR I-1221.

papildomą identifikavimo dokumentą yra nepagrįstas ir todėl ribojantis laisvę teikti tokio pobūdžio paslaugas Belgijoje.

Pradinis naujosios paslaugų direktyvos projektas numatė, kad kitoje valstybėje narėje teikiant paslaugas laikinai, galiotų kilmės šalies principas.⁵² Šis principas reiškia, kad jeigu paslaugos teikėjas turi teisę teikti paslaugas vienoje valstybėje narėje, tą patį jis gali daryti ir kitoje laikydamasis įsisteigimo šalies reikalavimų. Valstybė narė, kurioje paslauga teikiama laikinai, negalėtų tokiam paslaugos teikėjui taikyti reikalavimų, taikomų toje šalyje įsisteigusiems paslaugų teikėjams (registruotis, teikti deklaracijas, įvairius dokumentus, banko garantijas ir t.t.) ar kitaip riboti paslaugų teikimą. Procedūrų dubliavimas būtų laikomas papildoma administracine našta paslaugos teikėjui. Kilmės šalies principas remiasi EB Steigimo sutarties 49 straipsniu ir ETT jurisprudencija.

Pasak Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos specialistų Lietuvos netenkina tai, kad priimtoje direktyvoje iš dalies panaikintas kilmės šalies principas, leidžiantis paslaugų įmonėms laikinai teikti paslaugas kitose valstybėse neįsteigus įmonės ir laikantis savo šalies reikalavimų, nors ir su tam tikromis išimtimis. Šiandien Lietuvos statybos įmonėms, norinčioms statyti kitose ES šalyse, kyla įvairių kliūčių ir, neįteisinus kilmės šalies principo, šios problemos gali likti neišspręstos.

2.2. Kilmės valstybės nustatyti apribojimai

Teise laisvai teikti paslaugas gali pasinaudoti ne tik tie paslaugų teikėjai, kurie įsisteigę kitoje šalyje narėje, nei paslaugų gavėjai, bet ir paslaugų teikėjai, kurie įsisteigę toje šalyje, ir teikia paslaugas gavėjams, įsisteigusiems kitoje šalyje narėje.⁵³ Pavyzdžiui, *Alpine Investments* byloje ETT pareiškė, kad taisyklės, kurios draudžia paslaugos teikėjui, įsisteigusiam jos teritorijoje skambinti ir siūlyti savo paslaugas paslaugos gavėjui, esančiam kitos šalies teritorijoje, laikoma apribojimu, draudžiamu Sutarties 59 (n.r. 49) straipsnyje.⁵⁴

ETT praktikoje pasitaikė ir daugiau bylų, kuriose buvo nagrinėjamos situacijos, kai paslaugų teikimą varžė tos valstybės teisės aktai, kurioje įsisteigęs pats paslaugos teikėjas. Byloje *Komisija prieš Italiją*⁵⁵ Komisija kaltino Italija, kad ji, priimdama įstatymą dėl pagreitinotos valstybės ar viešųjų įstaigų valdomų akcijų akcinėse bendrovėse pardavimo procedūros ir dekretus dėl specialių įgaliojimų, suteiktų ENI SpA ir Telecom Italia SpA privatizavimo atveju, nevykdė įsipareigojimų pagal Sutarties 59 straipsnį (n.r.

⁵² Kolyta, S. Paslaugų direktyva ir reformos ES paslaugų sektoriuje. Gamybos raida. (2007-11-20). <http://www.ukmin.lt>.

⁵³ ETT 2004 m. spalio 5 d. sprendimo byloje C-381/93 Komisija prieš Prancūziją ECR I-05145.

⁵⁴ ETT 1995 m. gegužės 10 d. sprendimas byloje C-384/93 Alpine Investments, ECR I-01141.

⁵⁵ ETT 2000 m. gegužės 23 d. sprendimas byloje C-58/99 Komisija prieš Italiją ECR I-03811.

49). Šiame Italijos įstatyme buvo nurodyta, kad kompetentingos ministerijos tarnybos, siekdamos pasirengti ir vykdyti veiksmus, susijusius su kapitalo yra perleidimu, gali patikėti pavesti kai kurias užduotis (atlikti tyrimus, teikti patarimai, įvertinti įkainius ir pan.) nacionalinėms ir užsienio kompanijoms, turinčioms patirtį ir galimybes, ar profesionaliems asmenis, kurie pagal įstatyme nustatytus reikalavimus buvo įregistruoti atitinkamame registre ne trumpiau kaip 5 metus. Buvo pastebėta, jog įstatymas neleidžia visiems specialistams, teisėtai vykdantiems savo veiklą kitose Šalyse narėse ar pastaruojų metu įsisteigusiems Italijoje, vykdyti minėtų užduočių ir negali gauti įgaliojimų, ir tai prieštarauja Sutarties 52 ir 59 straipsniams (n.r.49). ETT pritarė Komisijos nuomonei, kad Italijos įstatymo nuostatos, kurios trukdo ar daro pamatines Sutartyje nustatytas laisves sunkiai įgyvendinamas, turi tenkinti keturias sąlygas: jos turi būti ne diskriminuojančio pobūdžio, pateisinami dėl bendrojo intereso, būti tinkamos pagal siekiamus tikslus ir neviršyti to, kas būtina šiam tikslui pasiekti. Šioje byloje Italija nepateikė jokių duomenų, įrodančių, kad šios sąlygos yra tenkinamos. ETT priėjo išvados, kad Italija šiuo atveju pažeidė Sutarties 59 straipsnį.

2.3. Diskriminacija dėl pilietybės ir įsisteigimo

Pagal Sutarties 50 straipsnį „paslaugas teikiantis asmuo <...> gali laikinai savo veikla verstis toje šalyje, kur paslauga teikiama, tomis pačiomis sąlygomis, kurias toji šalis taiko savo nacionaliniams subjektams“. Taigi juo draudžiama norinčių teikti ar gauti paslaugas diskriminacija dėl nacionalinės priklausomybės. Ši teisė pagrįsta nediskriminavimo dėl pilietybės principu, įtvirtintu įstatymuose. Bendrijos teisė, reguliuojanti paslaugų teikimą, paremta tais pačiais principais, kaip ir darbuotojų teisės ir turi daug bendra su laisvu prekių judėjimu.⁵⁶ Asmenų laisvą judėjimą Europos Sąjungoje reglamentuoja Europos Parlamento ir tarybos direktyva 2004/38/EB⁵⁷. Šios direktyvos preambulės 2 punkte nurodyta, jog laisvas asmenų judėjimas sudaro vieną iš pagrindinių vidaus rinkos, kuri yra teritorija be vidaus sienų, kurioje laisvė užtikrinta pagal Sutarties nuostatas, laisvių. Taip pat direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog Sąjungos piliečiai turi teisę gyventi kitos valstybės narės teritorijoje iki trijų mėnesių trukmės laikotarpį, netaikant jokių reikalavimų ar formalumų, išskyrus reikalavimą turėti tapatybės kortelę arba pasą. Direktyvos 7 straipsnio 1 dalies a punkte nurodytos sąlygos,

⁵⁶ Steiner, J.; Woods, L. and Twigg-Flesner, C., 2006, EU Law, Ninth Edition, Oxford University press. 22.6 punktas.

⁵⁷ 2004 m. balandžio 29 d. direktyva Nr. 2004/38/EB Dėl Sąjungos piečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinanti Direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (OL L 158, 30/04/2004 p. 0077-0123).

leidžiančios gyventi priimančioje valstybėje ilgiau kaip tris mėnesius, ir viena iš jų - jei jie yra darbuotojai ar savarankiškai dirbantieji priimančiojoje valstybėje narėje.

Ankstesnėse ETT bylose pagal Sutarties 49 ir 50 straipsnius buvo labiau koncentruojamasi į asmenines teises ir įvairius diskriminacijos atvejus dėl nacionalinės priklausomybės. Vienoje pirmųjų bylų paslaugų judėjimo srityje - *Van Binsbergen*⁵⁸ byloje, buvo nagrinėtas atvejis, susijęs su diskriminacija dėl nacionalinės priklausomybės. Nyderlandų pilietybę turinčiam advokatui nebuvo leista teikti paslaugas savo klientui Belgijoje, nes jis nebuvo įsisteigęs Belgijoje. Šioje byloje ETT paskelbė, kad Sutarties 60 (po pakeitimo 50) straipsnis draudžia diskriminuoti paslaugų teikėją dėl jo pilietybės ar dėl to, kad jis įsisteigęs kitoje šalyje narėje nei toje, kur paslaugos teikiamos.

Pakankamai naujoje byloje *Komisija prieš Italiją*⁵⁹ ETT nagrinėjo Italijos įstatymą, pagal kurį privačios apsaugos veikla Italijoje gali užsiimti tik Italijoje registruoti asmenys, turintys licencijas, o privačios apsaugos darbuotojais gali būti samdomi tik Italijos pilietybę turintys asmenys, turintys atitinkamą licenciją. Italijos Vyriausybė aiškino, kad reikalavimas turėti Italijos pilietybę susijęs su tuo, kad privačios saugos tarnybos iš dalies atlieka vykdomosios valdžios funkcijas, todėl taikytinas Sutarties 45 (buv. 55) straipsnis, kuriame numatyta Sutarties netaikyti viešosios valdžios vykdomoms funkcijoms. ETT pabrėžė, kad priežiūros ir privačios apsaugos paslaugos nėra tiesiogiai ir ypatingai susijusios su valdžios organų funkcijų vykdymu. Negavęs jokių papildomų argumentų, ETT priėjo išvados, kad išimtis, numatyta Sutarties 55 (n.r 45) straipsnyje, šiuo atveju netaikytina, ir tai reiškia, kad reikalavimas privačios apsaugos paslaugas Italijoje teikiantiems asmenims būti įsisteigusiems tik Italijoje, sudaro kliūtis laisvai įsisteigti ir laisvai teikti paslaugas.

Diskriminacijos samprata laikui bėgant buvo praplėsta atkreipiant dėmesį ir į priemones, netiesiogiai diskriminuojančias asmenis dėl nacionalinės priklausomybės.⁶⁰ Pavyzdžiui, byloje *Komisija prieš Vokietiją*⁶¹ buvo nagrinėjamos Vokietijos taisyklės, reikalaujančios, kad asmuo, norintis teikti draudimo paslaugas Vokietijoje, privalo šioje šalyje įsisteigti. Tuomet ETT išaiškino, kad Sutarties 49 straipsnis reikalauja ne tik panaikinti diskriminuojančias nuostatas dėl pilietybės, bet ir visus laisvės teikti paslaugas ribojimus, susijusius su tuo, kad asmuo įsisteigęs kitoje šalyje negu ta, kurioje jis teikia paslaugas.

⁵⁸ ETT 1974 m. gruodžio 1 d. sprendimas byloje 33/74 J.M. Van Binsbergen v. Bestuur van Bedrijfsvereniging voor de Metaalnijverheid, 01299.

⁵⁹ ETT 2001 m. gegužės 31 d. sprendimas byloje C-283/99 Komisija prieš Italiją ECR I-04363.

⁶⁰ Steiner, J.; Woods, L. and Twigg-Flesner, C., 2006, EU Law, Ninth Edition, Oxford University press, 22.6.2 punktas.

⁶¹ ETT 1986 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje C-205/84 Komisija prieš Vokietiją, ECR 3755.

Gouda bylos sprendime ETT išdėstė tiesioginės diskriminacijos principą, pagal kurį turi būti panaikinta bet kokia paslaugas teikiančio asmens diskriminacija dėl jo nacionalinės priklausomybės ar tos aplinkybės, kad jis yra įsisteigęs kitoje valstybėje narėje nei ta, kurioje paslauga teikiama. Norint nustatyti diskriminacijos apraišką, visuomet turi būti objektas palyginimui.⁶² Sutarties 50 straipsnyje yra nurodyta, kad kitose šalyse įsisteigusiais ir į priimančią šalį atvykusiems teikti paslaugų subjektams turi būti sudarytos tokios pat sąlygos, kaip ir nacionaliniams subjektams. Suprantama, kad tinkamas objektas palyginimui šiuo atveju yra nacionaliniai subjektai, kurie yra įsisteigę priimančioje šalyje. Tačiau *Säger* bylos sprendime ETT pareiškė, kad valstybė narė negali taikyti tų pačių reikalavimų, nustatytų įsisteigimui toje valstybėje, paslaugas atvykusiems teikti subjektams ir tuo pačiu sumažinti Sutarties nuostatų, garantuojančių laisvę teikti paslaugas, veiksmingumą.

*Laboratoires Fournier*⁶³ byloje ETT pripažino turinčią diskriminuojantį pobūdį Prancūzijoje taikomą mokesčių lengvatą mokslinius tyrimus vykdančioms įmonėms Prancūzijos teritorijoje. Patentuotus vaistus gaminanti ir parduodanti Laboratoires Fournier, kuri subrangos sutartimi patikėjo įvairiose valstybėse narėse įsteigtiems mokslinių tyrimų centrams nemažai mokslinio tyrimo darbų, skaičiuodama mokesčio lengvatą moksliniams tyrimams atsižvelgė į mokslinių centrų atitinkamas išlaidas. Prancūzijos patikrinimų departamentas, skaičiuodamas mokesčio lengvatą moksliniams tyrimams, kuria naudojosi Laboratoires Fournier, į minėtas centrų išlaidas neatsižvelgė. Nacionalinis teismas, sprendžiantis minėtą ginčą, kreipėsi į ETT, ar Sutarties 49 straipsnis draudžia valstybės narės teisės aktus, kurie mokesčio lengvatą taiko tik šioje valstybėje narėje vykdomiems moksliniams tyrimams. ETT paaiškino, kad paslaugų teikimo vieta grindžiamuose teisės aktuose įtvirtintas nevienodas požiūris į subjektus, o tai prieštarauja EB sutarties 49 straipsniui. Tačiau Prancūzijos vyriausybė nesutiko su tuo ir tvirtino, kad šis skirtingas traktavimas tiesiogiai išplaukia iš ETT sprendime *Futura Participations ir Singer*⁶⁴ aiškiai pripažinto teritorinio mokesčių principo, ir todėl jis neturi būti laikomas EB sutartimi draudžiama atvira arba užslėpta diskriminacija. Minėtoje byloje ETT nagrinėjo nacionalinės mokesčių teisės nuostatų, taikomų tiek įmonėms, turinčioms nuolatinę buveinę atitinkamoje valstybėje, tiek jos neturinčioms, atitiktį Sutarties nuostatoms įsisteigimo laisvės srityje, o šioje byloje kalbama apie nacionalinės mokesčių

⁶² Barnard, C. Europos Sąjungos teisė: keturios laisvės: 2 Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas. Vilnius, 2006. 163 p.

⁶³ ETT 2005 m. kovo 10 d. sprendimas byloje C-39/04 Laboratoires Fournier SA prieš Direction des vérifications nationales ir internationales. ECR I-02057.

⁶⁴ ETT 1997 m. gegužės 15 d. sprendimas byloje C-250/95 Futura Participations ir SINGER ECR I-02471.

teisės nuostatų, teikiančių lengvatas valstybėje narėje įsteigtoms įmonėms dėl toje pačioje valstybėje narėje joms suteiktų paslaugų, atitiktį sutarties nuostatoms. Tokios nuostatos prieštarauja EB sutarties 49 straipsniui, nes jos, nors ir netiesiogiai, remiasi paslaugų teikėjo įsteigimo vieta ir todėl trukdo paslaugų teikėjui vykdyti veiklą kitoje valstybėje. Todėl ETT priėjo išvados, kad EB sutarties 49 straipsnis draudžia valstybės narės teisės aktus, numatančius mokesčio lengvatą tik šioje valstybėje narėje atliekamiems moksliniams tyrimams.

Kai kuriose bylose buvo nagrinėjamos situacijos, kai dėl nacionalinės priklausomybės diskriminuojami ne patys paslaugų teikėjai, bet su jais susiję subjektai, turintys esminės reikšmės paslaugų teikėjų veiklai paslaugų sektoriuje. Tokia situacija vadinama netiesiogine diskriminacija dėl įsisteigimo. Pavyzdžiui, toks atvejis buvo nagrinėjamas ETT byloje *Komisija prieš Italiją*⁶⁵. Šioje byloje nagrinėjamas Italijoje galiojantis reikalavimas gauti garantiją iš Italijos teritorijoje registruotos kredito įstaigos tam, kad kitoje šalyje registruotas laikino įdarbinimo paslaugų teikėjas gautų licenciją šiai veiklai Italijoje. ETT nuomone, tokie reikalavimai varžo šioje srityje veikiančio kitoje šalyje įsisteigusios įmonės veiklą Italijoje ir tai sudaro apribojimą Sutarties 49 straipsnio atžvilgiu. Pagal Sutarties 67 straipsnį ir Tarybos direktyvą 88/361/EEB ne rezidentų (angl. non-residents) garantijų teikimas rezidentams ir rezidentų garantijų teikimas ne rezidentams, reiškia kapitalo judėjimą. Todėl reikalavimas gauti garantiją iš kredito institucijos, registruotos Italijos teritorijoje, yra laisvo kapitalo judėjimo ribojimas, kadangi laikino įdarbinimo agentūroms neleidžiama garantijų gauti iš kitose šalyse registruotų kredito įstaigų. Taigi Italijos keliamas reikalavimas taip pat yra diskriminuojančio pobūdžio kitose šalyse registruotų kredito institucijų atžvilgiu ir tai yra draudžiama pagal Sutarties 49 straipsnį.

ETT nagrinėtoje byloje *Cura Anlagen*⁶⁶, galima teigti, buvo nagrinėjamas dvigubos diskriminacijos atvejis. Visų pirma Austrijos įstatymai reikalavo, jog lizingo kompanijos, turinčios biurus kitose šalyse, turėtų biurą Austrijoje arba įgaliotų lizingo gavėją užregistruoti automobilį jo vardu Austrijoje, tačiau ribojant jo teises kaip automašinos savininko. Austrijos Vyriausybė aiškina tuo, kad toks reikalavimas susijęs su kelių eismo taisyklių galimu pažeidimu, kai tokiu atveju yra reikalinga identifikuoti vairavusį asmenį. Tokiai identifikacijai būtų sunku gauti informaciją iš kitos šalies narės. Tačiau ETT nusprendė, kad toks reikalavimas yra neproporcingas pagal siekiamus tikslus ir todėl neatitinka Sutarties 49 straipsnio reikalavimų. ETT savo sprendime pateikė

⁶⁵ ETT 2002 m. vasario 7 d. sprendimas byloje C-279/00 *Komisija prieš Italiją* ECR I-01425.

⁶⁶ ETT 2002 m. kovo 21 d. sprendimas byloje C-451/99 *Cura Anlagen GmbH* ECR I-03193.

Austrijai pasiūlymą, kad automobilių būtų galima užregistruoti teritorijoje, kur ji bus naudojama ir lizingo kompanijos vardu numatant, kad atskirais atvejais už tam tikrų reikalavimų vykdymą būtų atsakingas tiek vairuotojas, tiek ir lizingo kompanija. Kita diskriminacijos apraiška buvo ta, kad pagal Austrijos įstatymus automobiliai, naudojami Austrijos teritorijoje, privalėjo būti apdrausti Austrijoje registruotoje draudimo kompanijoje. ETT pasisakė, kad nuostatos, ribojančios laisvai pasirinkti draudiką, riboja laisvę automobilių lizingo davėjams, įsteigtiems kitose šalyse narėse, pasiūlyti savo paslaugas klientams, įsisteigusiems ir esantiems Austrijoje. Be to, tokie reikalavimai, gali priversti lizingo kompanijas naudotis mažiau palankesnėmis draudimo sąlygomis, negu jos galėtų būti.

2.4. Kitos ribojančios priemonės

Šiame skyriuje panagrinėsime kitas laisvę teikti paslaugas ribojančias priemones, nesusijusias su pilietybe ir įsisteigimu. Tai suprantama kad, priimančioji šalis pripažįsta kitos valstybės subjekto teisę teikti paslaugas pirmojoje šalyje, tačiau jam taiko tam tikrus specialius reikalavimus, tiesiogiai ar netiesiogiai susijusius su teikiamomis paslaugomis arba pačiu paslaugų teikėju.

Mokestinės priemonės, kaip ribojančios gauti paslaugas pavyzdį, galima pateikti *De Coster*⁶⁷ byloje išnagrinėtą situaciją. Byla pasiekė ETT kai kilo ginčas tarp p. Coster ir vienos Belgijos savivaldybės, kuri apmokestino jo palydovinę anteną. Mokestis nustatytas palydovinių antenų savininkams nepriklausomai nuo jų kilmės ir todėl tie reikalavimai niekuos nesusiję su nacionaline priklausomybe ar pilietybe. Tačiau Coster teigia, kad toks mokestis riboja laisvę gauti paslaugas, tai yra kitų šalių televizijų transliuojamas programas, kurios gali būti gaunamos tik palydovinių antenų pagalba. Savivaldybė aiškino, kad tokiu mokesčiu siekiama mažinti palydovinių antenų naudojimą siekiant saugoti aplinką nuo kenksmingo šių antenų poveikio. ETT praktika rodo, jog nacionalinės mokestinės priemonės taip pat gali riboti laisvę teikti paslaugas ir dėl to gali būti uždraustos. Palydovinių antenų apmokestinimas apsunkina televizijos programų, gaunamų tik per palydovines antenas gavimą, o kabelinės antenos tokiu mokesčiu nėra apmokestinamos ir tokių antenų savininkai neturi mokėti jokio mokesčio. Toks mokestis atgraso asmenis gauti kitų valstybių televizijos programas, gaunamas per palydovines antenas. Taigi toks mokestis labiau palankus vietinei rinkai ir labiau skatina žiūrėti vietines Belgijos televizijos programas, kurios daugiausia transliuojamos per kabelinę televiziją,

⁶⁷ ETT 2001 m. lapkričio 29 d. sprendimas byloje *De Coster*, C-17/00, ECR I-09445.

nei kitų valstybių televizijos programos.⁶⁸ Atsižvelgiant į tai, buvo pripažinta, kad Belgija nesilaikė įsipareigojimų pagal Sutarties 49 straipsnį.

ETT taip pat nagrinėjo bylas, kuriose pripažino, kad vienodai taikomos priemonės, neturinčios diskriminuojančio pobūdžio, neriboja laisvės teikti paslaugas. Genujos (Italija) savivaldybė nustatė mokestį už skelbimų iškabinimą jos teritorijoje.⁶⁹ Viena kompanija, kuri turėjo iškabinti skelbimą ant tam skirtų atramų ir sumokėti mokestį už tai, apskundė savivaldybę Italijos teismui teigdama, kad Italijos teisės nuostatos, nustatančios ir reglamentuojančios savivaldybės skelbimo mokestį, prieštarauja Bendrijos teisei, pirmiausia laisvei teikti paslaugas, įtvirtintai Sutarties 49 straipsnyje.

Atsižvelgdama į nurodytas aplinkybes, ETT priminė, kad pagal jo praktiką nacionalinė mokestinė priemonė, kliudanti laisvai teikti paslaugas, gali sudaryti draudžiamą priemonę, nepriklausomai nuo to, ar ją taikytų pati valstybė ar vietos savivaldos organas. Dėl to, ar savivaldybės valdžios institucijų mokesčio, tokio kaip skelbimų mokestis, rinkimas yra nesuderinama su Sutarties 49 straipsniu kliūtis, ETT pažymėjo, kad toks mokestis yra taikomas vienodai teikiant visas paslaugas, susijusias su išoriniais skelbimais ir su viešai iškabinamais skelbimais atitinkamos savivaldybės teritorijoje. Taigi šio mokesčio rinkimo taisyklės nenustato jokio skirtingo reguliavimo priklausomai nuo paslaugos teikėjo arba skelbimų iškabinimo paslaugos gavėjo įsisteigimo vietos ar nuo prekių ar paslaugų, esančių platinamų skelbimų dalyku, kilmės. Be to ETT konstatavo, kad toks mokestis taikomas tik išorinei reklaminei veiklai, kai naudojami savivaldybės valdžios institucijų administruojami vieši plotai ir kad už ją nustatyta suma, lyginant su naudojamis ja teikiamų paslaugų verte, laikytina nedidele. Šiomis aplinkybėmis tokio mokesčio rinkimas skelbimo paslaugų teikimo aptariamoms savivaldybės teritorijoje bet kuriuo atveju nedraudžia, nevaržo ir nepadaro jo mažiau patrauklaus, taip pat ir tada, kai šios paslaugos dėl teikėjo arba paslaugos gavėjo įsisteigimo vietos yra tarpvalstybinio pobūdžio.

Iš ankstesnių svarstymų išplaukia, kad Sutarties 49 straipsnis nedraudžia, kad būtų renkamas toks koks savivaldybės skelbimų mokestis.

ETT sprendimas *Mobistar ir kiti*⁷⁰ byloje pasižymi tuo, kad čia ETT nustatytų mokestinių priemonių nepripažino ribojančia teikti paslaugas. Byloje Belgijos judriojo telefono ryšio operatoriaus bendrovės Mobistar ir bendrovės Belgacom Mobile prašė

⁶⁸ Sprendimo 31-36 punktai.

⁶⁹ ETT 2005 m. vasario 17 d. sprendimas byloje C-134/03 Viacom Outdoor Srl prieš Giotto Immobilier SARL ECR I-01167.

⁷⁰ ETT 2005 m. rugsėjo 8 d. sprendimas sujungtose bylose C-544/03 ir C-545/03 Mobistar SA (C-544/03) prieš Fléron komuną, ir Belgacom Mobile SA (C-545/03) prieš Schaerbeek komuną, ECR I-07723.

panaikinti dviejų Belgijos komunų mokesčius, nustatytus, atitinkamai, GSM antenoms, stiebams ir bokštams arba išorinėms antenoms. Be kitų klausimų iškilo klausimas dėl ginčijamo mokesčio atitikimo Sutarties 49 straipsniui. Tuomet ETT paaiškino, kad Sutarties 59 straipsnis (n.r. 49) netaikomas priemonėms, dėl kurių teikiant aptariamas paslaugas tik atsiranda papildomos sąnaudos ir kurios daro poveikį pačiam paslaugų teikimo tarp valstybių narių ir valstybės narės viduje būdai. Atsakant į klausimą, ar vietinės valdžios institucijų nustatyti mokesčiai yra nesuderinamas apribojimas su minėtu EB 59 straipsniu, ETT pažymėjo, kad tokie mokesčiai yra vienodai taikomi visiems judriojo telefono ryšio įrangos, esančios atitinkamo vietos savivaldos organo teritorijoje, savininkams, ir jog nei vietos operatoriams, nei užsienio operatoriams šios priemonės nei faktiškai, nei teisiškai nedaro didesnio poveikio. ETT nuomone, nagrinėjamos apmokestinamosios priemonės taip pat labiau neapsunkina paslaugų teikimo tarptautiniu lygiu, nei jų teikimo valstybės viduje. Aišku, apmokestinus mokesčiu bokštus, stiebus ir antenas gali padidėti judriojo telefono ryšio iš užsienio į Belgiją, ir atvirkščiai, tarifai. Taigi, mokestis gali daryti tokį patį poveikį vidaus telefono ryšio paslaugų tarifams. Todėl ETT priėjo išvados, jog nacionalinės valdžios arba vietinės valdžios institucija judriojo telefono ir asmeninio ryšio infrastruktūrai, naudojamai teikti paslaugas, gali nustatyti mokestį, kuris taikomas vienodai tiek nacionaliniams paslaugų teikėjams, tiek kitų valstybių narių teikėjams bei daro vienodą poveikį paslaugų teikimui valstybės narės viduje bei paslaugų teikimui tarp valstybių narių.

Kiekviena šalis, savo nacionaliniams paslaugų teikėjams yra nustačiusi įvairių reikalavimų, susijusių su registracija atitinkamuose registruose (profesiniame, komerciniame ir pan.). Problemos atsiranda tuomet, kai priimančioji šalis reikalauja iš atvykusio paslaugos teikėjo įvykdyti tai, ko ji reikalauja iš vietinių, nors atvykstantis paslaugos teikėjas savo analogiškus reikalavimus yra įvykdęs savo šalyje.

Vienoje iš naujesnių bylų Komisija kaltino Italiją pažeidus Sutarties 49 straipsnį.⁷¹ Komisija šiame skunde teigė, kad pagal Italijos įstatyme, reguliuojančiame sanitarinių paslaugų teikimą, nustatyta įmonių, užsiimančių įstatymo reguliavimo srityje esančiomis veiklomis, privaloma registracija komerciniame registre. Tai pagrindinė sąlyga, leidžianti įmonėms teikti valymo ir kitas sanitarines paslaugas Italijoje. Šis įstatymas nenumatė išimčių paslaugų teikėjui, nors jis įsteigtas kitoje valstybėje narėje ir pagal tos valstybės narės įstatymus formaliai atitinka reikalavimus, analogiškus Italijos minėtame įstatyme. Todėl ETT pripažino, kad nurodytame Italijos įstatyme įtvirtintas reikalavimas įmonėms,

⁷¹ ETT 2000 m. kovo 9 d. sprendimas byloje C-358/98 Komisija prieš Italiją ECR I-01255.

teikiančioms šiame įstatyme numatytas paslaugas, registruotis komerciniame registre pažeidžia Sutarties 49 straipsnį.

Kitoje *Komisija prieš Italiją*⁷² byloje Komisija kreipėsi į ETT su skundu tvirtindama, kad Italija, priimdama taisykles, reikalaujančias, kad Bendrijos piliečiai, teikiantys pervežimo paslaugas Italijoje užsiregistruotų profesijų registre ir būtų patvirtinti Vidaus reikalų ministerijos, nevykdo savo įsipareigojimų pagal Sutarties 49 ir kai kuriuos kitus straipsnius. Komisijos nuomone, reikalavimas visiems registruotis nėra tiesiogiai diskriminuojantis, tačiau minėta ekonomine veikla užsiimančioms kitų Šalių narių įmonėms jis sudaro kliūtis laisvai teikti savo paslaugas Italijoje. Komisija rėmėsi ETT praktika ir teigė, kad Sutarties 49 straipsnis reikalauja ne tik panaikinti diskriminaciją pilietybės pagrindu, bet ir panaikinti visus apribojimus, nors jie būtų taikomi be jokių skirtumų nacionaliniams paslaugų teikėjams ir kitų šalių paslaugų teikėjams, kurie skirti apsunkinti veiklą kitose šalyse įsisteigusiems paslaugų teikėjams, kur jie teisėtai teikia panašias paslaugas⁷³. Šalys narės negali versti teikti paslaugas jos teritorijoje reikalaujant atitikti visas sąlygas, keliamas įsisteigimui. Jei šalis minėtus reikalavimus kelia, tai nuostatos, saugančios paslaugų teikimo laisvę netenka savo praktinės reikšmės.⁷⁴ Italija nepateikė jokių aplinkybių, kurios galėtų būti kaip pateisinimas siekiant viešojo intereso.

Iš apžvelgtų ETT sprendimų bylose matyti, kad vienodai taikomos priemonės nacionaliniams subjektams ir kitose šalyse narėse atitinkamus reikalavimus įvykdžiusiems subjektams dažniausiai, bet ne visada, pripažįstami ribojantys kitų šalių paslaugų teikėjams teikti paslaugas. Tačiau gali būti, kad vienodai taikomos priemonės turės ir vienodą poveikį tiek nacionaliniams, tiek kitų šalių subjektams, jei jos įtakoje tik, pavyzdžiui, paslaugos tarifus, tačiau nesudaro papildomų administravimo kaštų.

⁷² ETT 2000 m. birželio 8 d. sprendimas byloje C-264/99 *Komisija prieš Italiją* ECR I-04417.

⁷³ ETT 1991 m. liepos 25 d. sprendimo byloje C-76/90 *Säger v. Dennemeyer*, 1991 ECR I-4221.

⁷⁴ ETT 1991 vasario 26 d. sprendimas byloje C-180/89 *Komisija prieš Italiją* ECR I-00709.

3. IŠIMTYS DĖL LAISVĖS TEIKTI PASLAUGAS APRIBOJIMŲ TAIKYMO

3.1. Apribojimų pateisinimas

Sutartyje įtvirtinta laisvė teikti paslaugas nėra absoliuti. Sutarties 55 straipsnyje, nurodyta, kad laisvo paslaugų judėjimo klausimams taikomi 45 - 48 straipsniai. Sutarties 45 straipsnis numato išimtį dėl viešosios valdžios veiklos, kuri nėra laikoma ekonomine veikla nei paslauga ir dėl to šio straipsnio nuostatos jai netaikomos. Sutarties 46 straipsnyje numatyta išimtis, leidžianti netaikyti vienodų reikalavimų kitų šalių subjektams lyginant su vietiniais, dėl viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ir jos sveikatos tikslų. Be šiuose dvejuose straipsniuose numatytų išimčių, valstybės narės gali apriboti laisvę teikti paslaugas dėl taip vadinamos visuotinės gerovės.⁷⁵ Tokios priemonės turi būti aktualios ir veiksmingos visai visuomenei, o ne atskirai pvz., žmonių grupei ar įmonei. ETT laikui bėgant pripažįsta vis naujas visuotinės gerovės sritis, kur valstybė gali taikyti visuotinę gerovę palaikančias priemones.

Remdamasis Sutarties 49 straipsniu, ETT *Stichting Collective*⁷⁶ sprendime pareiškė, kad diskriminavimas pilietybės pagrindu arba diskriminavimas dėl aplinkybės, kad paslaugų teikėjas yra įsisteigęs kitoje ES valstybėje, gali būti pateisinamas tik tokiais aiškiai išreikštais pagrindais kaip Sutarties 46 (buv. 56) straipsnis. Visi kiti vienodai taikomi apribojimai gali būti pateisinami bendrųjų interesų būtinaisiais pagrindais. Dar tokie pagrindai vadinami imanentinėmis ribomis. Tokie teiginiai rodo, kad gali atsirasti vis naujų apribojimus pateisinamų pagrindų.

3.1.1. Sutarties 45 straipsnyje numatytos išimtys

Sutarties 45 straipsnyje nurodyta, jog veiklai, kuri bet kurioje valstybėje yra susijusi, nors ir laikinai, su viešosios valdžios funkcijų vykdymu, šio skyriaus nuostatos netaikomos. Žinoma, valdžios institucijų veikla gali būti susijusi su teise laisvai teikti paslaugas, bet tik tiek, kad ji reglamentuoja pagal kompetenciją paslaugų teikimą priimdama tam tikrus teisės aktus. Tačiau Sutarties 45 straipsnis netaikomas valdžios institucijų vykdomai veiklai kaip tokiai. Ši išimtis leidžia priimti valstybėms tokias priemones, kurio yra diskriminuojančio pobūdžio, bet yra pateisinamos. Viešosios valdžios sąvoka nėra tiksliai apibrėžta EB teisės nuostatomis ir paliekama valstybių

⁷⁵ Junevičius, A.; Schäfer, H.M. Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė. Vadovėlis, Kaunas. 2005.185 p.

⁷⁶ ETT 1991 m. liepos 25 d. sprendimas byloje C-288/89, *Stichting Collective*, 1991, ECR I-4007.

nuožiūrai.⁷⁷ ETT kiekvieną kartą detaliai nagrinėja, ar veikla yra tiesiogiai ir specifiškai susijusi su viešosios valdžios įgyvendinimu.

Iš bylose nagrinėjamos medžiagos matyti, jog šalys kartais turi nevienodą valdžios institucijų funkcijų supratimą. Todėl tenka kreipti į ETT išaiškinimo, kaip suprantamos valdžios institucijų vykdomos funkcijos Sutarties 45 straipsnio atžvilgiu. ETT nagrinėjo bylą *Komisija prieš Italiją*⁷⁸, kur pagal Italijos įstatymus privačios apsaugos veikla Italijoje gali užsiimti tik Italijoje registruoti asmenys, turintys licencijas ir tik Italijos pilietybę turintys asmenys, turintys atitinkamą licenciją, gali būti samdomi privačios apsaugos darbuotojais. Italijos Vyriausybė aiškino, kad reikalavimas turėti Italijos pilietybę susijęs su tuo, kad privačios saugos tarnybos iš dalies atlieka vykdomosios valdžios funkcijas, todėl taikytinas Sutarties 55 (n.r.45) straipsnis, kuriame numatytos nuostatos dėl išimčių viešosios valdžios vykdomoms funkcijoms įsisteigimo laisvės srityje. Pagal ETT praktiką nagrinėjami reikalavimai galėtų būti teisėti, jeigu vykdoma veikla būtų tiesiogiai ir aiškiai susijusi su valdžios organų funkcijų vykdymu. Todėl ETT priėjo išvados, kad išimtis, numatyta Sutarties 55 (n.r. 45) straipsnyje, šiuo atveju netaikytina, ir tai reiškia, kad reikalavimas privačios apsaugos paslaugas Italijoje teikiantiems asmenims būti įsisteigusiems tik Italijoje, sudaro kliūtis laisvai įsisteigti ir laisvai teikti paslaugas.

Valdžios institucijų veikla ilgą laiką buvo aiškiai suprantama ir laikoma išimtimis, pagal kurią netaikomi Sutarties reikalavimai dėl laisvo paslaugų judėjimo užtikrinimo. Tačiau vis pasitaiko daugiau bylų, kuriose pastebima viešojo ir privataus sektoriaus veiklos susiliejo tendencija. Todėl šalims narėms dažnai kyla neaiškumų, kaip teisingai taikyti Sutarties reikalavimus dėl laisvo paslaugų judėjimo. Pavyzdžiui, byloje *Komisija prieš Belgiją*⁷⁹ Komisija kaltino Belgijos Vyriausybę, kad ši pagal savo įstatymo, reguliuojančio draudimo įmonių kontrolę, netaiko draudimo fondams ar įmonėms, veikiančios nelaimingų atsitikimų darbe srityje, įskaitant tas įmones, kurios veikia savo kapitalo rizika. Komisija tai laikė Direktyvos 92/49 nuostatų pažeidimu. Direktyvos 55 straipsnis sako, kad Šalys narės gali reikalauti, kad visos draudimo įmonės, siūlančios savo rizika privalomąjį draudimą nuo nelaimingų atsitikimų darbe rizikos, jų teritorijose turi atitikti jų nacionalinių įstatymų specialias nuostatas, susijusias su šia draudimo rūšimi, išskyrus finansinę priežiūrą reguliuojančias nuostatas, kurios turi būti išimtinė kilmės valstybės narės, kurioje draudimo įmonė įsisteigusi, atsakomybė. Belgija atsakė,

⁷⁷ Žaltauskaitė-Žalimienė, S. Laisvas asmenų judėjimas pagal Europos Bendrijos teisę; įsisteigimo teisė. Rosma, 2002. 119 p.

⁷⁸ ETT 2001 m. gegužės 31 d. sprendimas byloje C-283/99 *Komisija prieš Italiją* ECR I-04363.

⁷⁹ ETT 2000 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje C-206/98 *Komisija prieš Belgijos Karalystę* ECR I-03509.

kad atitinkamos direktyvos nuostatos netaikomos dėl to, kad nelaimingų atsitikimų darbe draudimas yra sudėtinė privalomojo socialinio draudimo sistemos dalis, kuriai netaikomos minėtos direktyvos nuostatos. Belgija aiškina, jog draudimo įmonės įgyvendina valstybinę privalomojo socialinio draudimo sistemą ir todėl nepatenka į laisvo paslaugų judėjimo sritį, ir dėl šios priežasties Komisijos skundas nėra pagrįstas. Teismas išaiškino, jog Komisijos skundas yra nagrinėtinas, kadangi Belgijos valstybinę privalomojo socialinio draudimo sistemą įgyvendina privačios, savo kapitalo rizika veikiančios draudimo įmonės, o minėta direktyva kaip tik taikoma draudimo įmonėms, veikiančioms savo rizika. Komisija tvirtino, kad direktyvų⁸⁰ dėl ne gyvybės draudimą reguliuojančių įstatymų koordinavimo, nuostatos netaikomos valstybinėms draudimo sistemoms, tai yra skirtos draudimo veikloms, kurias vykdo valstybinės socialinio draudimo institucijos, nesiekiančios pelno.⁸¹ Taigi draudimo įmonės, draudžiančios nuo nelaimingų atsitikimų darbe rizikos, patenka į direktyvų reguliavimo sritį, nežiūrint, kad jos veikia valstybinio socialinio draudimo sistemoje.

3.1.2. Sutarties 46 straipsnyje numatytos išimtys

Sutarties 46 straipsnyje nurodyta „Šio skyriaus nuostatos ir pagal jas taikomos priemonės neturi poveikio įstatymų, kitų teisės aktų ir administracinių potvarkių, kurie numato kitoki užsienio subjektų traktavimą ir yra pateisinami viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ir jos sveikatos sumetimais, nuostatų taikymui.“. Šios sąvokos EB sutartyje nėra apibrėžtos. Iš vienos pusės, galima teigti, kad šias sąvokas gali aiškinti tik ETT, tačiau iš kitos pusės – Sutarties 46 straipsnis skirtas nacionaliniams interesams užtikrinti.⁸² Jei valstybėms tokia kompetencija nebūtų suteikta, šio straipsnio nuostatos būtų beprasmės.

Byloje *Komisija prieš Prancūziją*⁸³ yra viena iš nedaugelio bylų ETT praktikoje, kur šalies narės nustatyti apribojimai buvo pripažinti priimtinais, tai yra nepakeičiamais ir proporcingais siekiamiems tikslams. Šioje byloje Komisija pareiškė, kad Prancūzijos televizijos kanalais transliuojamų sporto renginių, vykstančių kitų valstybių narių teritorijose, transliavimą susiedama su išankstiniu alkoholinių gėrimų reklamos panaikinimu, Prancūzija neįvykdė išpareigojimų pagal EB sutarties 59 straipsnį (n.r. 49). Komisija ir Jungtinė Karalystė pripažįsta, kad tokia Prancūzijos reklamos transliavimo

⁸⁰ 1992 m. birželio 18 d. Tarybos direktyva 95/49/EEB dėl tiesioginio ne gyvybės draudimo įstatymų, reglamentų bei administracinių taisyklių koordinavimo bei šią direktyvą papildančios direktyvos 73/239/EEB bei 88/357/EEB (OJ 1992 L 228, 1 p.)

⁸¹ ETT 2000 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje C-206/98 Komisija prieš Belgijos Karalystę ECR I-03509.

⁸² Žaltauskaitė-Zalimienė, S. Laisvas asmenų judėjimas pagal Europos Bendrijos teisę; įsisteigimo teisė. Rosma, 2002. 120 p.

⁸³ ETT 2004 m. liepos 13 d. sprendimas byloje C-262/02, Komisija v. Prancūzija, ECR I-06569.

tvarka, ribojanti laisvę teikti paslaugas pateisinama visuomenės sveikatos pagrindais, tačiau kartu teigė, kad tokios priemonės yra neproporcingos siekiamam tikslui. ETT turėjo įvertinti, ar netiesioginės alkoholinių gėrimų reklamos, kai retransliuojant sporto renginius rodomi įrengti stendai, draudimas yra suderinamas su Bendrijos teise. ETT priminė, kad priemonės, ribojančias alkoholinių gėrimų reklamą, ir kuriomis siekiama kovoti prieš piktnaudžiavimą alkoholiu, pateisina tikslas užtikrinti visuomenės sveikatą. ETT atkreipė dėmesį į tai, kad šioje srityje nėra priimtų suderinimo priemonių Bendrijos lygiu. Tuomet ETT reikėjo atsakyti į tris klausimus, tai yra, ar egzistuoja laisvės teikti paslaugas apribojimas Sutarties 59 straipsnio prasme, ar galima pateisinti televizijos reklamos transliavimo tvarką remiantis Sutarties 56 straipsnio 1 dalimi, kuri nukreipia į Sutarties 66 straipsnį, ir ar ši tvarka neviršija to, kas reikalinga norimam tikslui pasiekti. ETT konstatavo, kad Prancūzijos televizijos reklamos transliavimo tvarka riboja laisvę teikti paslaugas Sutarties 59 straipsnio prasme.

ETT konstatavo, kad, pirma, ši tvarka riboja laisvę teikti reklamos paslaugas, nes reklamos stendų savininkai prevenciniais sumetimais turi atsisakyti bet kokios alkoholinių gėrimų reklamos vien todėl, kad sporto renginys gali būti retransliuojamas Prancūzijoje. Antra, ši tvarka sudaro kliūtis televizijos programų transliavimo paslaugoms teikti. Iš tikrųjų Prancūzijos transliuotojai turi atsisakyti bet kokio sporto varžybų, per kurias būtų matomi reklamos stendai su Prancūzijoje parduodamų alkoholinių gėrimų reklama, retransliavimo. Be to, ne Prancūzijoje vykstančių sporto varžybų organizatoriai negali parduoti retransliavimo teisių Prancūzijos transliuotojams, jei transliuojant tokiems renginiams skirtas televizijos programos galima išvysti netiesioginę šių alkoholinių gėrimų reklamą. Nežiūrint daugybinių apribojimų laisvei teikti paslaugas, ETT konstatavo, kad Prancūzijos televizijos reklamos transliavimo tvarka yra tinkama jos siekiamų visuomenės sveikatos apsaugos tikslų įgyvendinimui užtikrinti. Be to, ji neviršija to, kas reikalinga tokiam tikslui pasiekti. Iš tikrųjų ši tvarka riboja atvejus, kai alkoholinius gėrimus reklamuojantys stendai gali būti matomi per televiziją, ir todėl ji gali apriboti tokios reklamos transliavimą, taip mažindama progas skatinti televizijos žiūrovus vartoti alkoholinius gėrimus. Nustatyta, kad šiuo atveju nebuvo galimybių taikyti mažiau ribojančias priemones, kurios leistų pašalinti ar paslėpti netiesioginę alkoholinių gėrimų televizijos reklamą, kai retransliuojant sporto renginius matomi stendai. Iš tikrųjų atsižvelgiant į tai, kad ši reklama ekranuose parodoma tik atsitiktinai ir tik kelias sekundes, yra neįmanoma kontroliuoti jos turinio ir tuo pat metu ekranuose pasirodančiuose kadruose įterpti išpėjimus dėl pavojaus, kylančio nesaikingai vartojant

alkoholį. Analogiška situacija buvo nagrinėjama ir byloje *Bacardi*⁸⁴, kur privačios kompanijos apskundė tą pačią Prancūzijos tvarką dėl alkoholinių gėrimų reklamos draudimo, kur ETT rėmėsi analogiškais argumentais ir priėmė tokį pat sprendimą, kaip ir aukščiau aptartoje *Komisija prieš Prancūziją* byloje.

Kita žymi byla, susijusi su siekiu užtikrinti šalyje viešąją tvarką konstitucinių principų taikymu - *Omega*⁸⁵ byla. Pagal Vokietijos teisę įsteigta bendrovė Omega plėtojo savo veiklą organizuodama žaidimus, kuriuose naudojami lazeriniai prietaisai, kuriuos pirkto iš Didžiojoje Britanijoje įsikūrusios kompanijos Pulsar. Prieš atnaujinto salono atidarymą, dalis gyventojų pareiškė savo protestą dėl Omega organizuojamų žaidimų. Bonos policijos institucija, išnagrinėjusi numatyto žaidimo tikslų aprašymą, ir pastebėjusi, kad „laserdrome“ žaidžiamo žaidimo tikslas buvo taip pat pataikyti į gaudiklius, esančius žaidėjų nešiojamose liemenėse, įmonei uždraudė leisti organizuoti žaidimus, kurių tikslas lazerių spindulių arba kitų techninių įrengimų (pavyzdžiui, infraraudonųjų spindulių) pagalba šaudyti į gyvą taikinį, tuo būdu registruojant pataikiusius į tikslą šūvius, žaisti „žaidimą žudyti“ žmones.

ETT Vokietijos policijos sprendimą vertino atsižvelgdamas į Sutarties 55 straipsnyje ir Sutarties 46 straipsnyje nustatytas išimtis dėl nustatytų paslaugų judėjimo laisvės apribojimų pateisinimo. Pagal bylos medžiagą buvo matyti, kad pagrindai, kuriais remiasi Bonos policijos institucija priimdama sprendimą dėl draudimo, aiškiai nurodo, kad atitinkama veikla kelia pavojų viešajai tvarkai. ETT pabrėžė, kad ginčijamas policijos sprendimas buvo priimtas nepriklausomai nuo visų vertinimų, susijusių su paslaugų teikėjų ar gavėjų, kuriems taikomas apribojimas, pilietybe. Bet kuriuo atveju, kadangi viešosios tvarkos apsaugos priemonės kyla iš Sutarties 46 straipsnyje išvardintų išlygų, nėra būtina nagrinėti, ar šios priemonės yra vienodai taikomos nacionalinių ir įsisteigusių kitose valstybėse narėse paslaugų teikėjų atžvilgiu. ETT savo sprendime pažymėjo, kad valstybei narei suteikta galimybė pasinaudoti Sutartyje numatyta išlyga netrukdo vykdyti teisminę šios išlygos taikymo priemonės kontrolę. Be to, „viešosios tvarkos“ sąvoka Bendrijos teisėje ir, būtent, kaip išlygos iš pagrindinės laisvės teikti paslaugas pateisinimas, turi būti suprantama siaurinamai, tuo būdu, kad kiekviena valstybė narė be Bendrijos institucijų kontrolės vienašališkai nenustatytų jos turinio. Iš to išplaukia, kad viešąją tvarką galima remtis tik realios ir pakankamai didelės visuomenės pagrindiniam interesui kylančios grėsmės atveju.

⁸⁴ ETT 2004 m. liepos 7 d. sprendimas byloje C-429/02 Bacardi France SAS ir TF1 (Television française 1 SA) ECR I-06613.

⁸⁵ ETT 2004 m. spalio 14 d. sprendimas byloje C-36/02 Omega Spielhallen und Automateaufstellungs GmbH prieš Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn ECR I-09609.

Galima pastebėti, kad tokio pobūdžio bylose, kur svarstomos valstybės taikomos priemonės, siekiant užtikrinti viešąją tvarką ir apsaugoti žmogaus orumą, ETT nelinkęs vertinti tokių priemonių tinkamumo ir proporcingumo. ETT išaiškino kad netgi nebūtina, kad valstybės narės nustatyta apribojanti priemonė atitiktų nuostatą, kuriai pritaria visos valstybės narės, kiek tai susiję su pagrindinės teisės apsaugos būdais arba atitinkamu teisėtu interesu. Byloje Vokietijos kompetentingos valdžios institucijos manė, kad sprendime dėl draudimo numatyta veikla kelia pavojų viešajai tvarkai, kadangi pagal visuomenėje vyraujančią nuomonę žaidimų, kuriuose simuliuojamas nužudymas, komercinis naudojimas pažeidžia nacionalinėje konstitucijoje įtvirtintą pagrindinę vertybę, t. y. žmogaus orumą. Vokietijos teismo manymu, nacionaliniai teismai, į kuriuos buvo kreiptasi dėl bylos nagrinėjimo, sutiko ir patvirtino žmogaus orumo apsaugos reikalavimą pagrįstu, todėl ši nuostata turi būti vertinama kaip suderinama su Vokietijos Pagrindinio įstatymo nuostatomis.

ETT priminė, kad pagal nusistovėjusią teismų praktiką pagrindinės teisės yra sudedamoji bendrų teisės principų, kurių laikymąsi užtikrina ETT, dalis todėl pastarasis vadovaujasi valstybių narių bendromis konstitucinėmis tradicijomis ir tarptautiniais dokumentais žmogaus teisių apsaugos srityje, kurių pagrindu valstybės narės bendradarbiavo ir prie kurių prisijungė. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija šiuo atžvilgiu turi ypatingą reikšmę. Bendrijos teisinė sistema siekia nenuginčijamai užtikrinti žmogaus orumo, kaip bendrojo teisės principo, apsaugą. Taigi neabejotina, kad žmogaus orumo apsaugos tikslas yra suderinamas su Bendrijos teise net jeigu Vokietijoje žmogaus orumo apsaugos principas turi išskirtinį statusą kaip pagrindinė savarankiška teisė. Kadangi pagrindinių teisių laikymasis yra privalomas Bendrijai ir jos valstybėms narėms, šių teisių apsauga yra teisėtas interesas, galintis iš esmės pateisinti Bendrijos teisės nustatytų pareigų apribojimus, įskaitant Sutarties užtikrinamos pagrindinės laisvės, tokios kaip laisvė teikti paslaugas, apribojimus.⁸⁶ Šiuo atveju ETT pripažino, pirma, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo manymu, draudimas komerciniais tikslais naudoti žaidimus, kuriuose yra simuliuojami žiaurūs veiksmai prieš asmenis, ypač žmonių žudymo vaizdavimas, atitinka žmogaus orumo apsaugos lygį, kurį nacionalinė konstitucija siekė užtikrinti Vokietijos teritorijoje. Antra, konstatuotina, kad drausdamas tik lazerinio žaidimo rūšį, kurios tikslas šaudyti į gyvą taikinį, ir tuo būdu žaisti „žaidimą nužudyti“ žmones, ginčijamas sprendimas neviršijo to, kas būtina kompetentingų nacionalinių valdžios institucijų tikslui pasiekti.

⁸⁶ ETT 2004 m. spalio 14 d. sprendimas byloje C-36/02 Omega Spielhallen und Automateaufstellungs GmbH prieš Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn ECR I-09609. 35 p.

3.2. Imanentinės išimtys

Būtinieji reikalavimai arba imanentiniai pateisinimo pagrindais išreiškia ypač svarbius visuomenės interesus. Tačiau ETT kiekvienu atveju nagrinėdamas bylas įvertina valstybės nustatytų apribojimų pateisinimo pagrindus. Kartą pripažinęs valstybės ginamą interesą aukštesniuoju reikalavimu, susijusiu su viešuoju interesu, ETT toliau šio intereso svarbos nebesvarsto. Literatūroje nurodoma, kad yra priskaičiuojama virš 14 sričių, kuriose visuomenės gerovės gynimas yra pripažįstamas būtinu ir teisėtu: profesinės taisyklės, skirtos paslaugų gavėjų apsaugai, vartotojų apsauga, kultūros vertybių apsauga, darbuotojų apsauga, spaudos įvairovės apsauga, intelektinės nuosavybės apsauga, socialinė tvarka ir kitos.⁸⁷ Naujojoje direktyvoje 2006/123/EB išvardinta per 20 sričių, kurios laikomos svarbiais visuomenės interesais. Toliau šiame darbe panagrinėsime keletą ETT sprendimų, susijusių su visuomenės gerovės gynimu.

Darbuotojų teisių apsauga

Teisė atvykti į priimančią valstybę teikti paslaugų susijusi su darbuotojų teisėmis, kurie tas paslaugas teiks. ETT savo sprendime byloje *Rush Portuguesa*⁸⁸ nusprendė, kad Sutarties 49 ir 50 straipsniai neleidžia valstybei narei uždrausti kitoje valstybėje narėje įsisteigusiam asmeniui, teikiančiam paslaugas, su visu savo personalu laisvai judėti jos teritorijoje. Tačiau numatydamas galimą socialinį dempingą dėl atvykstančios iš kitų šalių pigesnės ir ne taip socialiai apsaugotos darbo jėgos, ETT savo sprendime nurodė, kad Bendrijos teisė netrukto valstybėms narėms taikyti savo teisės aktų arba kolektyvinių darbo sutarčių bet kuriam darbuotojui, kuris, nors ir laikinai, įdarbintas jų teritorijoje, nepriklausomai nuo to, kurioje valstybėje įsisteigęs darbdavys. Bendrijos teisė taip pat netrukto valstybėms narėms užtikrinti šių taisyklių laikymąsi tinkamomis priemonėmis.⁸⁹ *Rush Portuguesa* bylos sprendimas paskatino priimti Direktyvą 96/71 dėl darbuotojų komandiravimo (paslaugų teikimo sistemoje).⁹⁰ Direktyva siekiama paskatinti tarptautinį paslaugų teikimą „kuriam reikia sudaryti sąžiningos konkurencijos sąlygas ir užtikrinti darbuotojų teises.“ Pagal šią direktyvą priimančios valstybės gali taikyti tam tikras pagrindines darbo teisės taisykles, ypač susijusias su minimaliu darbo užmokesčiu, darbo trukme ir vienodu požiūriu, net ir esant trumpalaikėms komandiruotėms. Tačiau direktyvoje reikalaujama, kad darbdavys laikytųsi priimančios valstybės taisyklių,

⁸⁷ Junevičius, A.; Schäfer, H.M. Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė. Vadovėlis, Kaunas. 2005.

⁸⁸ ETT 1990 m. birželio 20 d. sprendimas byloje C-133/89 *Rush Portuguesa v. Office National d'immigration IECR I-00245*.

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ Europos Sąjungos teisė: keturios laisvės: 2 Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas/ Catherine Barnard.- Vilnius, 2006, 161 p.

nustatančių minėtas pagrindines darbuotojų teises. Kai kurių specialistų nuomone tai neskatinama vyksti į priimančią šalį teikti paslaugas.⁹¹ Toliau teigiama, kad galbūt dėl to ETT vėlesniuose savo sprendimuose ėmė aiškintis, ar tie priimančių šalių reikalavimai yra tinkami ir proporcingi siekiant užtikrinti komandiruojamą darbuotojo socialinę apsaugą.

Kaip vieną iš bylų, kurioje ETT nagrinėjo darbuotojų teisių apsaugos klausimus, galima panagrinėti *Mazzoleni*⁹² bylą. Šioje byloje į ETT kreipėsi Belgijos baudžiamasis teismas dėl Sutarties 49 bei 50 straipsnių išaiškinimo sprendžiant baudžiamąją bylą, kurioje p. Mazzoleni, kaip apsaugos paslaugas teikiančios firmos Inter Surveillance Assistance (ISA), įsteigtos Prancūzijoje, vadovybininkas ir pati ISA kaltinami pažeidę Belgijos įstatymus, reguliuojančius minimalią algą. Belgijos Socialinės teisės inspekcija nustatė, kad trylikai ISA darbuotojų, dirbančių Belgijos teritorijoje, mokamas mažesnis minimalus atlyginimas už tą, kuris nustatytas atitinkamame Belgijos įstatyme. Baudžiamasis teismas iškėlė dėl šio pažeidimo baudžiamąją bylą ir be to ISA darbuotojams rengėsi priteisti civilinę žalą. Baudžiamajame teisme ISA aiškino, kad jų mokamas minimalus atlygis nepažeidžia Prancūzijos įstatymų ir, kad to pakanka. ISA apsaugos darbuotojams mokamas minimalus atlygis yra panašus į tą, kuris garantuojamas Prancūzijos apsaugos darbuotojams įvertinus tai, kad Prancūzijoje darbuotojams labiau palankūs mokesčiai lyginant su mokesčiais Belgijoje.

ETT ėmėsi aiškinti Sutarties 59 ir 60 straipsnius minėtos direktyvos nuostatų kontekste ir atsižvelgiant į bylos turinį. Atkreiptinas dėmesys, kad įmonė, įsteigta pasienio zonoje (*angl.* in a frontier region), o jos darbuotojai gali būti samdomi nepilnam darbo laikui ar tam tikram laiko periodui teikti paslaugas kaimyninės šalies narės teritorijoje, tai yra kitoje šalyje, nei įmonė yra įsteigta, privalo laikytis priimančios šalies narės nacionalinių taisyklių dėl minimalaus atlygio, jeigu darbuotojams yra teikiamos garantijos kilmės šalyje narėje, tačiau garantuojamas minimalus atlygis šioje šalyje nustatytas mažesnis lyginant su priimančioje šalyje nustatytu minimaliu atlygiu. ETT nuosekliai dėstydamas argumentus priėjo prie to, kad laisvė teikti paslaugas, kaip viena iš pagrindinių laisvių, gali apribota taisyklėmis, jei jos yra pateisinamos aukštesniais reikalavimais, susijusiais su visuomenės interesais, kurių dar nesaugo paslaugų teikėjo kilmės valstybėje narėje taikomos taisyklės. Nacionalinės teisės taikymas kitose šalyse narėse įsisteigusiems paslaugų teikėjams turi būti tinkamas užtikrinti jos siekiamo tikslo įgyvendinimą ir neviršija to, kas būtina jam pasiekti. Darbuotojų apsauga ETT yra

⁹¹ Ten pat, 162 p.

⁹² ETT 2001 m. kovo 15 d. sprendimas byloje C-165/98 *Mazzoleni* ir kiti ECR I-02189.

pripažinta aukštesniu viešuoju interesu. Pagal ETT praktiką aišku, kad Bendrijos teisė nedraudžia Šalims narėms taikyti savo nacionalinės teisės ar kolektyvinių susitarimų normų, susijusių su minimaliu mėnesiniu atlygiu bet kokiems samdomiems darbuotojams, įskaitant ir dirbančius terminuotai, jų teritorijoje, nepriklausomai nuo to, kur įsisteigęs darbdavys. Tačiau gali būti aplinkybės, kai tokių taisyklių taikymas yra nei būtinas, nei proporcingas siekiamiems tikslams pasiekti, šiuo atveju darbuotojų apsauga. Ankstesnėse ETT nagrinėtose bylose buvo nagrinėjama situacija, kai darbuotojai buvo įdarbinti statybų sektoriuje ir siunčiami dirbti į kitas šalis įvairiems laikotarpiais vykdyti specialių projektų kitose šalyse narėse. Tačiau, šiuo atveju kalbama apie įmones, įsteigtas pasienyje, kurių darbuotojai siunčiami teikti paslaugas, tiek nepilnai darbo dienai ar tam tikram periodui, dalį savo darbo laiko dirbti kaimyninės šalies narės teritorijoje, tai yra ne toje, kur darbdavys įsteigtas. Taigi šalis narė, prieš reikalaujama tenkinti jos nustatytus reikalavimus darbdaviui, kuris įsisteigęs kitoje šalyje narėje ir kurio darbuotojai dirba pirmosios teritorijoje, turėtų įvertinti, ar tų reikalavimų taikymas yra proporcingas ir būtinas siekiant apsaugoti minėtus darbuotojus. ETT pastebėjo, kad priimančios šalies narės nacionalinių taisyklių dėl minimalaus mėnesinio atlygio taikymas kitos šalies pasienyje įsisteigusiems paslaugų teikėjams sudarytų papildomų neproporcingų administracinių sunkumų, skaičiuojant atlyginimus kiekvienam darbuotojui, kai darbuotojas dalį darbo laiko dirba vienoje šalyje ir dalį – kitoje, o antra, mokant skirtingus atlyginimus darbuotojams, dirbantiems tą patį darbą.

Reikia pasakyti, kad ETT sprendimas šioje byloje yra kritikuotinas. Direktyvoje 96/71 dėl darbuotojų komandiravimo nėra numatyta jokių išimčių dėl darbuotojų, dirbančių kilmės šalies pasienyje ir vykstančių teikti paslaugas į kitą priimančią šalį. Manau, kad tokiu atveju vis vien reikėtų vertinti komandiruotės trukmę, o ne tai, kad darbuotojas dirba pasienyje. Tokia ETT išvada kelia tam tikrą sumaištį dėl minėtos direktyvos taikymo ir galimų išimčių pasienio darbuotojams. Reikėtų laikytis tvirtesnės pozicijos ir apsispręsti laikytis direktyvoje numatytų nuostatų, tai yra, jei darbuotojas komandiruojamas ilgesniam laikotarpiui, kaip 30 dienų, tai taikomi priimančios šalies reikalavimai dėl minimalios algos, o jei trumpiau – be jokių išlygų – tik kilmės šalies nustatytą minimalų darbo užmokestį.

Kitoje ETT nagrinėtoje byloje *Portugaia Construcoes L da*⁹³, susijusioje su darbuotojų teisių apsauga, Statybos kompanija pavadinimu Portugaia, įsteigta Portugalijoje, atliko statybos darbus viename Vokietijos mieste. Darbų atlikimui ji

⁹³ ETT 2002 m. sausio 24 d. sprendimas byloje C- 164/99 Portugaia Construcoes L da ECR I-00787.

pasiuntė savo darbuotojus. To miesto užimtumo tarnyba atliko patikrinimą minėtoje statybos kompanijos statybvietyje ir išanalizavusi gautus dokumentus priėjo išvados, kad kompanijos darbuotojams mokamas mažesnis minimalus atlygis už darbą yra mažesnis už tą, kuris nustatytas kolektyvinėje sutartyje. Užimtumo tarnyba nurodė darbininkams sumokėti neišmokėtą skirtumą už dirbtas darbo valandas statyboje. Portugalijos statybos kompanija atsisakė mokėti nustatytą sumą. Kadangi klausimas susijęs su EB teisės aiškinimu, teismas sustabdė teismo procedūrą ir nutarė kreiptis į ETT. Kaip žinome, darbuotojų apsauga yra ETT pripažinta aukštesniuoju viešuoju interesu. Iš ETT praktikos matyti, kad Bendrijos teisė nedraudžia šalims narėms reikalauti iš įmonių, įsteigtų kitose šalyse narėse, mokėti tokią minimalią algą, kuri nustatyta priimančioje šalyje. Tačiau gali būti tokios aplinkybės, kai tokios nuostatos neatitiks Sutarties 59 ir 60 straipsnių nuostatų. ETT pabrėžė, kad šalis narė, taikydama minėtus reikalavimus vis tik turi įvertinti, ar patvirtintos priemonės iš tikrųjų gina aukštesnį interesą ir ar taikomos priemonės yra tinkamos tiems tikslams pasiekti. ETT nuomone nacionalinis teismas turėtų nustatyti, ar tikrai nacionalinėse teisės normos realiai gina darbuotojų interesus, tai yra ar numatyta socialinė apsauga garantuoja apčiuopiamą naudą, kuri žymiai padidina darbuotojų socialinę apsaugą.

Pastarieji ETT sprendimai, susiję su reikalavimu pagal direktyvą darbuotojams mokėti priimančioje šalyje nustatytą ne mažesnę nei minimalų atlyginimą šiek tiek klaidina. Pagal ETT sprendimus, direktyva, panašu, tampa nebereikalinga, kadangi kiekvienu atveju, reikia įvertinti, ar tai, ko pagal direktyvą reikalauja priimančioji šalis, tikrai yra būtina ir geriau, nei tai, ką numato darbuotojo kilmės šalis.

Laisvė teikti paslaugas gali būti apribota siekiant užtikrinti paslaugų teikėjų sandomų darbuotojų socialinę apsaugą. Tačiau, kaip ir daugelyje atvejų, kiekvieną šalies narės sprendimą dėl socialinės apsaugos priemonių taikymo, reikia įvertinti tos priemonės tinkamumo ir proporcingumo atžvilgiu. ETT nagrinėjo keletą bylų *Finalarte*⁹⁴ vienu metu, kuriose buvo nagrinėjami komandiruojamų darbuotojų teisių apsaugos klausimai. Įvairiose šalyse narėse įsisteigusios įmonės komandiravo savo darbuotojus terminuotam laikotarpiui į Vokietiją statybos darbams. Pagal Vokietijos įstatymus, šių įmonių darbdaviai privalėjo mokėti įmokas į specialų atostogų fondą ir tam, kad fondas galėtų pradėti rinkti tas įmokas, paprašė darbdavių pateikti tam tikrą informaciją. Kai kuriems darbdaviams atsisakius teikti prašomą informaciją, fondas juos apskundė vietiniam teismui. Nacionalinis teismas kreipėsi į ETT dėl Sutarties 49 straipsnio išaiškinimo

⁹⁴ ETT 2001 m. spalio 25 d. sprendimas Bylos C-49/98, C-50/98, C-52/98 ir C-68/98-C-71/98 *Finalarte Sociedade de Construção Civil Lda* ir kiti ECR I-07831.

aprašytos situacijos atžvilgiu. Jau ankstesniuose savo sprendimuose ETT nurodė, kad Šalys narės negali reikalauti, kad paslaugų teikimo reikalavimai būtų prilyginti reikalavimams, taikomiems įsisteigiantiems subjektams, ir taip padaryti neveikiančiomis Sutarties nuostatas, garantuojančias laisvę teikti paslaugas. Laisvę teikti paslaugas kaip viena iš pagrindinių laisvių, gali būti ribojama tik taikant aukštesnius reikalavimus, susijusius su visuomenės interesu. Aukštesniu viešuoju interesu jau yra pripažinta darbuotojų apsauga. ETT sako, kad nacionalinių taisyklių įvertinimą turėtų padaryti kompetentinga institucija ar teismas, ir jei tos taisyklės yra ribojančios laisvę teikti paslaugas, ar jos gali būti pateisinamos. ETT siekė išsiaiškinti, ar nustatyti reikalavimai iš tikrųjų gina komandiruojamus darbuotojus. Jau šioje byloje ETT įpareigojo nacionalinį teismą įvertinti pagal nusistovėjusią apribojimų vertinimo schemą byloje nagrinėjamų šalies narės taikomų priemonių atitikimą Sutarties reikalavimams dėl laisvo paslaugų judėjimo. Nacionalinis teismas turėtų įvertinti, ar ta socialinė apsauga, kurią garantuoja darbuotojo darbdavio kilmės šalis yra mažesnė lyginant su Vokietijoje garantuojama socialine apsauga, taip pat ar darbuotojams, grįžusiems į savo kilmės šalį, garantuojamos atostogų fondų išmokos, įvertinus nagrinėtus formalumus, vartojamą kalbą ir išmokėjimo procedūras. Jei teismas nustatytų, kad reikalavimai iš tikrųjų skirti darbuotojų apsaugai, toliau reikėtų įvertinti, ar tie reikalavimai yra proporcingi norimiems tikslams pasiekti. Tai darydamas teismas turėtų įvertinti administracinės ir ekonominės naštos ir darbuotojų socialinės apsaugos, išaugusios lyginant su ta, kuri garantuojama šalyje, kurioje yra įsisteigęs jų darbdavys, balansą. Taip pat ETT siūlo įvertinti, ar siekiami darbuotojų apsaugos tikslai galėtų būti pasiekti mažiau ribojančiomis priemonėmis.

Kitoje byloje *Wolff ir Muller GmbH*⁹⁵ Portugalijoje įsteigta statybos įmonė įdarbino J. F. Pereira Félix, Portugalijos pilietį, mūrininku statybose Berlyne. Ši įmonė atliko betonavimo ir armavimo darbus Wolff & Muller pavedimu. P. Felix pateikė ieškinį Berlyno Arbeitsgericht (Vokietija), kuriuo reikalauja priteisti iš jo darbdavio ir Wolff & Muller, solidariai atsakingų, sumokėti jam nesumokėtą atlyginimo dalį. Jis nurodė, kad pagal Vokietijos atitinkamą įstatymą Wolff & Muller už jam nesumokėtą atlyginimo dalį atsako kaip garantas. Wolff & Muller prieštaravo P. Felix reikalavimams, konkrečiai nurodydama, kad ji nebuvo atsakinga, nes Vokietijos įstatymai pažeidžia ne tik Vokietijos konstitucijos 12 straipsnyje numatytą konstitucinę teisę vykdyti profesinę veiklą, bet ir Sutarties 49 straipsnyje įtvirtintą teisę laisvai teikti paslaugas. Pagal Direktyvos 96/71 5 straipsnį valstybės narės imasi reikiamų priemonių, kad užtikrintų darbuotojams teisę

⁹⁵ ETT 2004 m. spalio 12 d. sprendimas byloje C-60/03 *Wolff ir Muller GmbH* Co.KG prieš Jose Filipe Pereira Felix ECR I-09553.

pasinaudoti atitinkamomis procedūromis, kad būtų galima užtikrinti šia direktyva nustatytą pareigų vykdymą. Byloje pasisakiusios šalys pabrėžė, kad nagrinėjamos Vokietijos įstatymo nuostatos yra naudingos komandiruotiems darbuotojams, nes pastarųjų naudai numato antrą atsakovą, kuris su pirmuoju atsakovu, t. y. darbdaviu, solidariai atsako už minimalaus atlyginimo mokėjimą ir paprastai yra už jį mokesnis. Objektyviai vertinant, tokio pobūdžio nuostata užtikrina komandiruotų darbuotojų teisių apsaugą.

2007 m. gegužės 23 d. buvo paskelbta Generalinio advokato išvada byloje *Laval un Partneri Ltd*⁹⁶. Byla *Laval un Partneri Ltd* Teisingumo Teisme sprendžiama pagal Švedijos teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir išaiškinti, ar Sutarties nuostatų dėl laisvo paslaugų teikimo ir diskriminacijos dėl pilietybės draudimo ir 1996 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 96/71/EB dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje nepažeidžia Švedijos teisės aktai, leidžiantys profesinėms sąjungoms rengti blokados formos streiką, siekiant priversti laikinai Švedijoje veiklą vykdančią užsienio paslaugų teikėją pasirašyti kolektyvinę sutartį, ir pagal kuriuos draudimas rengti streiką, siekiant pažeisti jau sudarytą kolektyvinę sutartį, netaikomas streikui prieš užsienio paslaugų teikėją. 2006 m. vasario 2 d. šioje byloje buvo pateiktos Lietuvos Respublikos rašytinės pastabos. Europos teisės departamento teigimu Generalinio advokato Paolo Mengozzi išvadoje pateiktas vertinimas nėra kategoriškas. EB sutarties 49 straipsnis ir Direktyva 96/71/EB nedraudžia tokių profsąjungų veiksmų, kaip nagrinėjami šioje byloje, pagal kuriuos, pasitelkiant blokados formos streiką, siekiama priversti užsienio paslaugų teikėją komandiruotiems darbuotojams mokėti tokį patį darbo užmokestį, kuris taikomas Švedijos įmonėms tame pačiame sektoriuje. Taip yra tuo atveju, jeigu profsąjungų kolektyviniais veiksmais siekiama su viešuoju interesu susijusių tikslų, tokių, kaip darbuotojų apsauga ir kova su socialiniu dempingu. Be to, šie veiksmai neturi būti neproporcingi. Generalinio advokato nuomone, tai, ar nepažeistas proporcingumo principas, turi įvertinti nacionalinis teismas, ir šiuo tikslu išvadoje pateikia tam tikras Švedijos profsąjungų veiksmų proporcingumo vertinimo gaires. Hatzopoulos⁹⁷ nuomone, ETT turės spręsti, ar Sutarties nuostatos dėl laisvo paslaugų judėjimo bus taikomos profesinėms sąjungoms ir kolektyvinėms akcijoms. ETT turės rasti pusiausvyrą tarp Sutarties garantuojamų ekonominių laisvių ir pagrindinių socialinių teisių užtikrinimo.

⁹⁶ Informacija apie 2007 m. gegužės 23 d. Generalinio advokato pateiktą Europos Bendrijų Teisingumo Teismui išvadą byloje C-341/05. (2007-09-10). www.etd.lt/index.php?962214689.

⁹⁷ Hatzopoulos, V.; Do, T. U. (2006). The Case Law of the ECJ Concerning the free provision of Services: 2000-2005. *Common Market Review* 43: 980 p.

Kvalifikuotų specialistų darbo kokybės reikalavimai

Paslaugų teikėjų darbo kokybės reikalavimai gali būti priemonės, pateisinančios ribojimą teikti paslaugas. Tokį pavyzdį galime panagrinėti *Corsten*⁹⁸ byloje. Pagal Vokietijos Kvalifikuotų specialistų tvarką fiziniai, juridiniai asmenys ar jų asociacijos turi teisę savarankiškai užsiimti amatu tik po to, kai gauna tam leidimą užsiregistravę Kvalifikuotų specialistų registre. P. Corsten, kaip savarankiškai dirbantis architektas, sudarė sutartį su Nyderlanduose įsteigta įmone, pagal kurią jis įsipareigojo atlikti tam tikrus darbus Vokietijoje. Įmonė buvo įsitikinusi tokio pobūdžio sutarties dėl darbo teisėtumu Nyderlanduose, bet nebuvo įrašyta į Vokietijos Kvalifikuotų specialistų registrą. Vokietijos darbo inspekcija p. Corsten nubaudė nemaža administracine bauda už Vokietijos „Juodosios rinkos“ įstatymo pažeidimą. ETT šioje byloje pasakė, kad problema susijusi ne tiek su p. Corsten, kiek su Nyderlandų įmone, kuri jį pasamdė tam, kad ji kaip įmonė galėtų teikti paslaugas Vokietijoje. Užsienio įmonei nėra reikalavimo užsiregistruoti minėtame Kvalifikuotų specialistų registre ir ji gali laisvai teikti atlikti sutartus darbus be jokių formalumų ir todėl p. Corsten neturėtų būti nubaustas už „juodosios rinkos“ įstatymų pažeidimus. Kaip informavo Vokietijos atstovas, ši įrašymo į registrą procedūra trunka nuo keturių iki šešių savaičių. Tam, kad asmuo ar įmonė galėtų užsiimti amatais ar kita profesine veikla ir būtų įrašytas į registrą, jis turi prieš tai gauti iš kompetentingos administracijos tarnybos leidimą. Paprastai norint gauti leidimą užsiimti amatu ar verslu reikia išlaikyti atitinkamą egzaminą. Tačiau Vokietijos įstatymas leidžia daryti išimtis kitų kategorijų asmenims, įskaitant ir asmenis iš kitų šalių narių, kad nebūtų prieštaravimų Bendrijos teisei.

Vokietijos vyriausybės atstovai teigė, kad reikalavimas įsiregistruoti minėtame registre neprieštarauja Bendrijos antrinei teisei. Direktyva 64/427 susijusi tik su veiklos pripažinimu iš dalies tyrimu tam tikrų sąlygų, susijusių su veikla, pirmam kartui, kai norima teikti paslaugas kitoje šalyje, bet direktyva nereguliuoja įtraukimo į tokį registrą procedūros. Tačiau ETT paaiškino, kad šalys narės privalo nustatyti tokias procedūras, kad jos nedarytų EB teisės mažiau efektyvia. Vokietijos vyriausybė aiškino, kad reikalavimo registruotis Kvalifikuotų specialistų registre tikslas yra išlaikyti aukštą paslaugų lygį ir kvalifikuotus gebėjimus kvalifikuotos profesinės veiklos srityje. Šis interesas priskirtinas aukštesniems reikalavimams, susijusiems su viešuoju interesu, ir tai nėra saugoma valstybės narės, kurioje paslaugos teikėjas yra įsisteigęs įstatymų. Toliau

⁹⁸ ETT 2000 m. spalio 3 d. sprendimas byloje C-58/98 *Corsten* ECR I-07919.

ETT nagrinėjo, ar reikalavimas užsiregistruoti minėtame registre yra proporcingas siekiamiems tikslams pasiekti.

Socialinės apsaugos sistemos finansinės pusiausvyros apsauga

Kaip žinoma, kiekviena EB šalis narė turi savo atskirą sveikatos apsaugos sistemą. Tradiciškai ji išlaikoma iš mokesčių mokėtojų lėšų. Už tai piliečiai gauna gydymo paslaugas iš vietinių šių paslaugų teikėjų. Iki šiol vienintelė aiški bendrijos teisės nuostata dėl gydymo kitose valstybėse narėse yra Socialinės apsaugos reglamente Nr. 1408/71. Reglamento 22 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad kilmės valstybė narė sąskaitas, pateiktas pacientams iš šios valstybės priimančioje valstybėje, apmokėtų esant dviem situacijoms: 1) kai jiems reikalinga neatidėliotina medicinos pagalba, 2) kai jie turi aiškų leidimą gauti planinio gydymo paslaugas priimančioje valstybėje. Antrosios situacijos atveju negalima atsisakyti išduoti leidimą, kai toks gydymas yra numatytas kilmės valstybėje ir kai pacientui toks gydymas negali būti suteiktas per laikotarpį, kurio tokiam gydymui paprastai reikia kilmės valstybėje, turint omenyje dabartinę paciento sveikatos būklę ir tikėtiną ligos eigą. Kai gydymo išlaidos priimančioje valstybėje yra didesnės nei kilmės valstybėje, atitinkama kilmės valstybės įstaiga turi padengti papildomas išlaidas, jei leidimas suteiktas. Praeityje leidimai pagal Reglamento Nr. 1408/71 22 straipsnio antrą variantą buvo suteikiami gan retai, todėl jokios grėsmės valstybių socialinės apsaugos sistemų finansiniam balansui nebuvo.

Toliau panagrinėsime, kokia ETT praktika medicinos paslaugų judėjimo srityje. Viena daugiausia atgarsių susilaukusi ETT nagrinėta byla *Smits ir Peerbooms*⁹⁹. Šioje byloje ETT išaiškino, kad reikalavimas gauti išankstinį leidimą norint gauti medicinos paslaugas kitoje šalyje įsteigtoje ligoninėje, nepasirašiusioje sutarties su kilmės šalies sveikatos draudimo fondu, yra apribojimas pagal Sutarties 49 straipsnį, kuris atgraso ar net neleidžia apdraustiesiems kreiptis į medicinos paslaugų teikėjus, įsisteigusius kitoje šalyje narėje, ir pasunkina paslaugų teikimo laisvę tiek apdraustiesiems, tiek paslaugų teikėjams. Daugelis byloje pasisakiusių šalių šį apribojimą pateisino siekiant aukštesnio intereso, tai yra, apsaugoti socialinės apsaugos sistemos finansinę pusiausvyrą, ir ETT tam taip pat pritarė. ETT pripažino, kad Nyderlandų sistema buvo organizuojama taip, kad būtų užtikrinta pakankama ir pastovi kokybiškų stacionaraus gydymo paslaugų įvairovė, įsteigiant pakankamai ligoninių, tolygiai paskirstytų po visą šalį. Be to, tai padeda kontroliuoti išlaidas ir išvengti finansinių, techninių ir žmogiškų išteklių iššvaistymo. Suteikus leidimą pacientams kreiptis į sutarties nesudariusią ligoninę, iš

⁹⁹ ETT 2001 m. liepos 12 d. sprendimas byloje C-157/99 B.S.M. Geratets-Smits Peerboms ECR I-05473.

karto kiltų pavojus medicinos paslaugų teikimo sistemos stabilumui. ETT taip pat pažymėjo, kad Sutarties 59 (n.r.49) straipsnis leidžia apriboti laisvę teikti medicines ir ligoninės paslaugas tiek kiek reikalinga gydymo pajėgumų ar medicininės kompetencijos išlaikyti visuomenės sveikatą ar net pačios visuomenės gyvybingumą. ETT priėjo išvados, kad reikalavimas gauti išankstinį leidimą prieš apmokant gydymo išlaidas kitos šalies narės ligoninėje, yra būtinas ir pagrįstas. Toliau ETT svarstė, ar šis reikalavimas yra tinkama ir proporcinga priemonė norimiems tikslams pasiekti.

Mokesčių sistemos darna

Byloje ICI¹⁰⁰ ETT pripažino, kad siekis išlaikyti darnią mokesčių sistemą, kartais gali pateisinti kai kuriuos laisvės teikti paslaugas apribojimus. ETT ne kartą savo sprendimuose yra pareiškęs, jog tiesioginiai mokesčiai neginčijamai patenka į šalies narės kompetenciją, tačiau ta teise jos turi naudotis tiek, kad nepažeistų EB teisės. Vienoje iš pastarųjų bylų *Danner*¹⁰¹ ETT svarstė Suomijos pensijų įmokų apmokestinimo suderinamumą su Sutarties nuostatomis dėl laisvo paslaugų judėjimo. Vokietis gydytojas p. Danner dirbo Vokietijoje ir ten mokėjo įmokas į du pensijų fondus: privalomąjį ir savanorišką. Po kiek laiko jis įsisteigė Suomijoje ir ten toliau mokėjo įmokas į tuos pačius Vokietijos pensijų fondus. Ginčas kilo tuomet, kai pagal Suomijos įstatymus Danner buvo leista tik 10 procentų mokamų pajamų mokesčio skirti savanoriškam pensijų fondui, įsteigtam kitoje šalyje narėje, tuo tarpu nukreipiant išmokas į Suomijoje įsteigtą pensijų fondą, galima skirti 60 procentų. ETT pripažino, kad tokios skirtingos nuostatos atgraso asmenis naudotis pensijų fondu, įsteigtu kitose šalyse narės, paslaugomis. Byloje pasisakančios šalys narės šias skirtingas Suomijos įstatymo nuostatas pensijų fondu atžvilgiu mėgino pateisinti būtinumu išsaugoti mokesčių sistemos darną ir fiskalinės kontrolės efektyvumą, o tam reikia imtis priemonių išsaugoti mokesčių įplaukų bazę. Buvo argumentuojama, kad ši sistema yra paremta tiesioginiu ryšiu tarp įmokų atskaitomumo į savanoriško pensijų draudimo fondą ir privalomumo draudikams mokėti pensijų pajamų mokesčių. Įplaukų praradimas, kylantis iš galimybės nukreipti pajamų mokesčio sumas draudimo įmokoms mokėti, yra dengiama kompensuojama apmokestinant pensijas. Tačiau ETT nepalaikė tokių argumentų. Jis paaiškino, kad Suomijos įstatymai iš esmės skiriasi nuo Belgijos mokesčius reguliuojančių įstatymų, kur buvo tiesioginis ryšys tarp įmokų atskaitomumo nuolaidos ir privalomumo draudikui mokėti mokesčius tokio dydžio, kokį draudikas išmoka. Pagal Belgijos sistemą mokesčių įplaukų sumažėjimas dėl draudimo įmokų atskaitymo iš mokesčių kompensuojamas

¹⁰⁰ ETT 1998 liepos 16 d. sprendimas byloje C-264/96 ICI ECR I-04695.

¹⁰¹ ETT 2002 m. spalio 3 d. sprendimas byloje C-136/00 Rolf Dieter Danner ECR I-08147.

apmokestinant pensijas, terminuotas išmokas ar kapitalo sumas, kurias išmoka draudikas. Jeigu sumos įmokoms iš mokėtinų mokesčių nebuvo išskaitytos, šios sumos išskaitomos ir tokia pat dalimi mažinamas draudikų mokamas mokestis. Suomijos atveju nėra tiesioginio ryšio tarp įmokų atskaitomumo ir draudiko mokamų mokesčių. Pagal Suomijos sistemą, pensijos, mokamos užsienio institucijos Suomijos gyventojams yra apmokestinamos, neatsižvelgiant ar draudimo įmokos, mokėtos sukaupti pensijoms skirtas lėšas, buvo atleistos nuo gyventojų pajamų apmokestinimo. Jei ponas Danner toliau gyventų Suomijoje, pensijos, kurias jis gautų iš abiejų Vokietijos pensijų fondų būtų apmokestinamos pajamų mokesčiu toje šalyje, nepriklausomai, kad jis neturėjo teisės iš mokesčių išskaičiuoti sumų, kurias mokėjo kaip draudimo įmokas.

Byloje buvo pateiktas dar vienas argumentas, kad toks ribojimas taikyti išskaičiavimą iš mokamų mokesčių yra susijęs su siekiu išsaugoti mokestinės bazės integralumą, ir kad tai ETT yra pripažinęs byloje *Safir*, tai yra šis poreikis yra laikomas aukštesniuoju visuomenės interesu. Tačiau ETT atmetė tokius argumentus sakydamas, kad būtinumas apsisaugoti nuo mokesčių nepriemokų įplaukų sumažėjimo nėra vienas iš išimčių, išvardintų Sutarties 56 straipsnyje arba aukštesnis interesas.¹⁰² Be to jis pridūrė, kad bet kokie mokesčių palengvinimai, kylantys paslaugų teikėjams dėl mažesnio apmokestinimo šalyje narėje, kurioje jie yra įsisteigę, negali būti pagrindu kitoje šalyje taikyti mažiau palankias mokesčių sąlygas lyginant su mokesčių mokėtojais, įsisteigusiais pastarojoje valstybėje narėje.¹⁰³

ETT nagrinėjo kitą su tiesioginiais mokesčiais susijusią, tačiau kitokio pobūdžio bylą *Cura Anlagen GmbH*.¹⁰⁴ Vokietijos lizingo įmonė perdavė pagal lizingo sutartį Vokietijoje registruotą keleivinį vagoną Austrijoje registruotai kompanijai Cura Anlagen 36 mėnesiams už fiksuotą mėnesinį mokestį. Buvo planuojama vagoną daugiausia naudoti Austrijoje. Buvo sutarta, kad sutarties galiojimo laikotarpiu vagono registracija išlieka Vokietijoje, įskaitant ir naudojamos platformos registraciją. Tačiau vagono Austrijoje nebuvo galima naudoti, kadangi pagal vietinius įstatymus su užsienyje neregistruotomis platformomis Austrijoje galima važinėti ne daugiau 3 dienų. ETT pareiškė, kad Sutarties 49 straipsnis neleidžia taikyti tokių nacionalinės teisės aktų, kurie daro paslaugų teikimą tarp šalių narių sunkesniu negu paslaugų teikimą išskirtinai vienoje šalyje. Tačiau ETT siūlė įvertinti, ar yra šioje byloje nagrinėjami ribojimai leistini ir

¹⁰² ETT 1999 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje C-307/97 *Compagnie de Saint-Gobain* 1999 ECR I I-06161.

¹⁰³ ETT 1999 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje C-294/97 *Eurowings Luftverkehrs* ECR I-06161.

¹⁰⁴ ETT 2002 m. kovo 21 d. sprendimas byloje C-451/99 *Cura Anlagen GmbH* ECR I-03193.

pateisinami aukštesniaisiais viešaisiais interesais. ETT pripažino, kad reikalavimas įregistruoti šalyje narėje naudojamą keleivinį vagoną, kuris yra gautas pagal lizingo sutartį iš kitoje šalyje narėje įsisteigusio lizingo davėjo apsunkina lizingo veiklą pasienio zonoje. Nagrinėjant bylą, kai kurios šalys paaiškino, kad reikalavimas užregistruoti vagoną šalyje, kurioje jis naudojamas, susijęs su mokesčiu, nustatytu toje šalyje, kur jis yra naudojamas. Registracija yra būtina tam, kad būtų apmokestintos prekės, kur paprastai jos yra naudojamos ir taip išlaikomas netiesioginių mokesčių harmonizavimas. ETT pripažino, kad motorinių vagonų apmokestinimas nebuvo harmonizuotas ir todėl jis skiriasi kiekvienoje šalyje narėje. Atsižvelgiant į tai, šalys narės gali laisvai savo nuožiūra nustatyti mokesčius toje srityje, laikantis Bendrijos teisės. Jos turi teisę pasidalinti apmokestinimo svorį tarpusavyje laikantis teritorinio principo, šiuo atveju teritorijoje, kurioje šis vagonas bus naudojamas arba teritorijoje, kur faktiškai reziduoja vairuotojas, ir sudaryti sutartis, kuriose nustatoma, kad automobilis netiesioginiai mokesčiais apmokestinamas tik vienoje iš šalių. Taigi registracijos reikalavimas ETT buvo pripažintas pagrįstu, tačiau laikotarpis, per kurį atvykusieji privalo užsiregistruoti priimančioje šalyje, buvo įvertintas kaip pernelyg trumpas.

Išvados

Atsižvelgus į Sutarties nuostatas, reguliuojančias laisvą paslaugų teikimą vidaus rinkoje, į ETT ankstesnę ir naujausią išnagrinėtą praktiką laisvo paslaugų judėjimo srityje, galima formuluoti šias išvadas:

1. Paslaugos sąvoka pagal Sutarties 50 straipsnį ETT praktikoje keitėsi. Jeigu ankstesniuose ETT sprendimuose buvo įrodinėjamas koreliacinis ryšys tarp paslaugos gavėjo ir paslaugos teikėjo, tai yra dėl apmokėjimo už paslaugą jie derėjosi, tai vėlesnėse bylose ETT pripažino paslaugomis ir tokią veiklą, kur koreliacinį ryšį būtų sunku išžvelgti. Už paslaugas moka ne pats paslaugos gavėjas, o privatus asmuo ar net valstybinis fondas (pavyzdžiui, sveikatos draudimo fondas).

2. ETT byloje pasisakė, kad medicinos paslaugos dėl jų pobūdžio negali būti nelaikomos paslaugomis Sutarties 50 straipsnio atžvilgiu. Ši ETT nuostata buvo daugelio šalių narių kritikuota ir pavadinta kaip destruktivi (*Smits ir Peerbooms, Kohl, Faure ir Van Riet*). Tačiau išnagrinėjus ETT sprendimus byloje ir jų logiką, galima pritarti minėtai ETT nuostatai. ETT nagrinėtose situacijose EB šalių piliečiai, nuvykę į kitos šalies gydymo įstaigas, gavo paslaugas ir už jas susimokėjo. Vadinasi šios įstaigos teikia paslaugas ne tik tos šalies apdraustiesiems pagal su draudimo fondais sudarytas sutartis, bet ir papildomai asmenims, kurie kreipiasi į juos dėl paslaugų savo pasirinkimu, tai yra ne pagal sveikatos draudimo schemą. Tokiu atveju, pacientas sumoka tam tikrą nustatytą kainą, o tai jau panašu į rinkos ekonomikos elementą, tai yra įstaiga veikia rinkos ekonomikos sąlygomis ir vykdo ekonominę veiklą, kuri patenka į Sutarties 2 straipsnio ir tuo pačiu 50 straipsnio reguliavimo sritį. Taigi ETT neturėjo jokio pagrindo medicinos paslaugų nelaikyti paslauga Sutarties 50 straipsnio prasme. Panašios nuostatos ETT laikėsi priimdama sprendimą byloje Komisija prieš Belgiją¹⁰⁵ kur Belgija aiškino, kad siekiančios pelno draudimo įmonės, savo rizika draudžiančios nuo nelaimingų atsitikimų darbe įgyvendina valstybinę socialinio draudimo sistemą. Tačiau ETT paaiškino, jog valstybėms narėms įtraukus privačias draudimo įmones į savo draudimo sistemą, bendrijos teisė, reguliuojanti ir harmonizuojanti tam tikrą veiklą, šioms įmonėms turi būti taikoma.

3. ETT savo sprendimuose yra pareiškęs, tai, kad kai kurios paslaugos patenka į valstybines sistemas (sveikatos draudimo ar socialinės apsaugos) nereiškia, kad tokioms paslaugoms netaikomas Sutarties 49 ir 50 straipsniai. Panašu, kad tokia nuostata

¹⁰⁵ ETT 2000 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje C-206/98 Komisija prieš Belgijos Karalystę ECR I-03509.

iškreipia konkurencijos modelį. Čia paslaugos gavėjas renkasi paslaugą kurioje nori valstybėje, o tas, kuris apmoka už paslaugas, privalo dengti jo išlaidas, nors ir valstybės nustatytais tarifais. Sąlyga, pagal kurią gali būti išduotas leidimas gauti ligoninės gydymo paslaugas kitoje šalyje, nei šalyje, kurs asmuo apdraustas, kai būtina dėl sveikatos būklės reikia ilgai laukti paslaugos, yra per daug abstrakti ir netinkama. Suprantama, kad asmuo savo valstybėje negali gauti gydymo paslaugų ligoninėje, jei joje nėra vietų. Bet, teoriškai vertinant, paprastai vietų ligoninėje trūksta ar gydymo paslaugų dėl nepakankamo valstybės finansavimo, tai yra valstybės lėšos sveikatos apsaugai visada yra ribotos. Vadinas, neturėdama reikiamų lėšų, asmeniui nuvykus pasigydyti į kitą šalį bei pareikalavus jam padengti gydymo išlaidas, valstybė vis viena būtų priversta sumokėti už gydymą. Todėl galima daryti išvadą, kad ETT sprendimas taikyti paslaugoms, už kurias apmoka valstybė iš viešųjų biudžetų, Sutarties 49 ir 50 straipsnius, yra ne visai teisingas.

4. Išnagrinėjus bylas aišku, kad visa kita, kas nepatenka į Sutarties 46 ir 48 straipsnių reguliavimo sritį, bei tai kas nelaikoma apribojimais atitinkamose direktyvose, laikytina apribojimais teikti paslaugas. ETT nepriima jokių apribojimų nustatančių šalių pateisinimų dėl tokių apribojimų būtinumo, jei tų apribojimų taikymas atneša daugiau nuostolių paslaugos teikėjui (plačiaja prasme, tai yra įskaitant ir jo darbuotojus), negu naudos. Tačiau yra viena galimybė nepralaimėti bylos ETT, jeigu tas apribojimas bus pripažintas aukštesniu interesu, o taikomos priemonės – tam tinkamos ir proporcingos.

5. Sutarties 50 straipsnyje nurodyta, jog nuostatos dėl laisvo paslaugų judėjimo taikomos subsidiariai, tai yra tokiu atveju, jei netaikomos nuostatos dėl laisvo asmenų, kapitalo ir prekių judėjimo. Tačiau pagal naujausią ETT praktiką matyti, kad ši taisyklė nėra be išimčių. Kiekvienu atveju privalu įvertinti, kokio pobūdžio veiklą nori vykdyti ūkio subjektas. Viena veikla gali papildyti kitą, arba viena veikla gali būti priešastis vykdyti kitą veiklą.

6. Paslauga įgauna tarpvalstybinį pobūdį, kai yra aiškūs paslaugos gavėjai ir aiškūs paslaugos teikėjai skirtingose šalyse narėse. Tačiau paslauga gali būti pripažinta turinti tarpvalstybinį pobūdį, kai ji yra teikiama neapibrėžtam paslaugų gavėjų ratui. Taigi šiuo atveju kalbama tik apie paslaugos teikėją, veikiantį savo įsisteigimo šalyje, ir kur aišku, kad jo veiklą reglamentuoja jo įsisteigimo valstybė.

7. Nors ETT savo praktikoje daugelį kartų aiškino įsisteigimo laisvės ir laisvės teikti paslaugas turinį, šių dviejų laisvių skirtumai nėra aiškūs. Iš ankstesnės ETT praktikos matyti, kad skirtingos bylos šalys skirtingai supranta tuos pačius terminus. Paslaugos judėjimo laisvę ribojantis priemonė vienoms šalims atrodys nepateisinama, o kitoms – pateisinama, vienoms, – proporcinga, kitoms – ne.

8. ETT nagrinėtose bylose matyti, kad valstybės nustato reikalavimus registruotis tam tikruose registruose arba įsteigti filialus vien dėl to, kad gautų reikiamą informaciją arba esant reikalui galėtų patraukti atsakomybėn už prasižengimus. Tai rodo, kad tarp valstybių trūksta bendradarbiavimo ir pasitikėjimo tarp valstybinių kompetentingų institucijų. ETT pozicija priimant sprendimus dažniausiai skatina šalių bendradarbiavimą ir raginimą priimančioms šalims pripažinti kilmės šalies reikalavimus savo subjektams.

9. Galima sakyti, kad Sutarties 49 straipsnyje nustatyta frazė „tomis pačiomis sąlygomis“ klaidina valstybes nares. Daugelyje bylų ETT nagrinėja situacijas, kai priimančios šalys atvykstantiems kitų šalių paslaugų teikėjams taiko lygiai tokius pat reikalavimus, kaip ir vietiniams paslaugų teikėjams. Bylose šalys dažnai aiškina savo reikalavimų esmę ir būtinumą mėgindami pagrįsti šių reikalavimų taikymą atvykstantiems paslaugų teikėjams.

10. Valstybės narės, veikiančios jų kompetencijai priskirtose sferose, pavyzdžiui, mokesčių sferoje, turi veikti taip, kad nepažeistų laisvės teikti paslaugas principo. Tačiau mokesstinės priemonės, kurios taikomos vienodai visiems subjektams, esantiems šalies teritorijoje, ir turi įtakos tik paslaugų tarifams, nelaikomos ribojančiomis paslaugų teikimą.

11. Daugelio valstybių priimtos priemonės vertinamos per subjekto administravimo kaštų prizmę. Jei paslaugos teikėjo pajamos iš paslaugų teikimo priimančioje šalyje veiklos tampa mažesnės negu papildomi kaštai, susidarantys dėl priimančios valstybės nustatytų reikalavimų laikymosi, tai galima teigti, kad tie reikalavimai sudaro kliūtis laisvam paslaugų teikimui. Papildomų kaštų našta įmonėms gali būti pateisinama tik dėl valstybių siekio tenkinti aukštesnius visuomenės interesus.

12. Apibendrinant teigtina, kad valstybių narių nustatyti reikalavimai paslaugų teikėjams ir gavėjams, atitinkamai, teikiantiems ir gaunantiems paslaugas užsienyje, pagal ETT praktiką turi:

- 1) nesudaryti papildomų administracinių ir panašių kaštų;
- 2) jei vykdant tuos reikalavimus atsiranda papildomi kaštai, tai tie reikalavimai turi būti pateisinami Sutarties 55 straipsnyje numatytais išimtimis arba pateisinami aukštesniais visuomenės interesais;
- 3) jei vykdant tuos reikalavimus atsiranda papildomi kaštai, ir tie reikalavimai yra pateisinami Sutarties 55 straipsnyje numatytais išimtimis arba pateisinami siekiant patenkinti aukštesnius visuomenės interesus, tai jie turi būti tinkami norimam tikslui pasiekti;

- 4) jei vykdant tuos reikalavimus atsiranda papildomi kaštai, ir tie reikalavimai yra pateisinami Sutarties 55 straipsnyje numatytomis išimtimis arba pateisinami siekiant patenkinti aukštesnius visuomenės interesus, ir jie yra tinkami norimam tikslui pasiekti, tai jie turi būti proporcingi ir neviršyti to, kas būtina norimam tikslui pasiekti.

NAUJAUSIOS EUROPOS BENDRIJŲ TEISINGUMO TEISMO PRAKTIKOS LAISVO PASLAUGŲ JUDĖJIMO SRITYJE ANALIZĖ

Santrauka

Bendrosios arba vidaus rinkos pagrindas yra keturių pagrindinių laisvių garantija. Laisvė teikti paslaugas yra viena pagrindinių laisvių. Pagrindinės paslaugų judėjimą vidaus rinkoje reglamentuojančios nuostatos įtvirtintos EB Sutartyje. Ši nuostata suteikia garantiją EB įmonėms įsisteigti ir laisvai teikti paslaugas kitos šalies, negu yra įsisteigęs paslaugų teikėjas, teritorijoje. Laisvo paslaugų judėjimo principas buvo aiškinamas ir vystomas Europos Teisingumo teismo daugelio metų praktikoje. Tačiau, nežiūrint į tam tikrus pasiekimus atskiruose paslaugų sektoriuose, paslaugų vidaus rinka nefunkcionuoja taip, kaip turėtų.

Šios darbo tikslas yra atskleisti teisės laisvai teikti paslaugas teisinį turinį nagrinėjant naujausią Europos Teisingumo teismo praktiką laisvo paslaugų judėjimo srityje bei analizuojant EB Sutarties nuostatų, reguliuojančių laisvą paslaugų judėjimą, interpretaciją ankstesniuose sprendimuose.

Paslaugų teikimas Europos Sąjungoje yra dinamiška ir sparčiai besivystanti ekonominė veikla, kuri sąlygoja ir Europos Teisingumo teismo praktikos laisvo paslaugų judėjimo srityje kitimą. Naujausioje Europos Teisingumo teismo praktikoje įvardinta daug teisinių, administracinių bei praktinių kliūčių laisvam paslaugų judėjimui.

RECENT CASE LAW OF THE EUROPEAN COURT OF JUSTICE ON FREE MOVEMENT ON SERVICES ANALYSIS

Summary

The very core of the common or internal market was and it is guarantee of the four fundamental freedoms.

The freedom to provide services is one of the fundamental freedoms. The central principles governing the internal market for services are set out in the EC Treaty. This guarantees to the EU companies the freedom to establish and freedom to provide services on the territory of another Member state other than the one in which they are established.

The principles of free movement of services have been clarified and developed over years through the case law of the European Court of Justice. However, despite progress in some specific service sectors, the overall internal market for services is not working as well as it should be.

The aim of this Paper is to disclose the legal content of the EU provision by examining the recent case law of the European Court of Justice on free movement of services and analysing interpretation of the EU Treaty provisions the freedom to provide services in its early judgements.

Provision of services within EU is very dynamic and fast developing economic activity, that is a reason for developing the European Court of justice case law on free movement of services. Many legal, administrative and practical obstacles were identified in recent case law of European Court of Justice.

Literatūros sąrašas

Teisės aktai

1. Europos Sąjungos sutarties ir Europos Bendrijų steigimo sutarties suvestinės redakcijos. Europos Sąjungos oficialusis leidinys 2006 12 29 LT C 321 E/1. 2007-10-10. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu>>.

2. General Programme on Services adopted unanimously by the Council on the Commission's proposal in 1961. 1974 OJ Spec Ed 2nd Series IX 3.

3. 1969 gruodžio 22 d. EB Komisijos Direktyva 70/50/EEB Dėl priemonių, turinčių lygiavertį poveikį importui kaip ir kiekybiniai apribojimai ir kurios nėra reglamentuojamos kitų nuostatų, uždraudimo. Oficialusis leidinys L 13, 1970, 29 p.

4. 1973 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva dėl valstybių narių piliečių judėjimo ir gyvenimo Bendrijoje apribojimų, susijusių su įsisteigimu ir paslaugų teikimu, panaikinimo (OL L 172, p. 14)

5. 1992 m. birželio 18 d. Tarybos direktyva 95/49/EEB dėl tiesioginio ne gyvybės draudimo įstatymų, reglamentų bei administracinių taisyklių koordinavimo bei šią direktyvą papildančios direktyvos 73/239/EEB bei 88/357/EEB (OJ 1992 L 228, 1 p.)

6. 2004 m. balandžio 29 d. direktyva Nr. 2004/38/EB Dėl Sąjungos piečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinanti Direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (OL L 158, 30/04/2004 p. 0077-0123).

7. 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje. Oficialusis leidinys, L 376/36, 2006 12 27.

Specialioji literatūra

8. BARNARD, C. Europos Sąjungos teisė: keturios laisvės: 2 Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas.- Vilnius, 2006, 142 p.

9. CRAIG, P.; DE BURCA, G. Law: Texts, Cases, and Materials/. New York, 2003, 801 p.

10. HATZOPOULOS, V.; Do, T. U. (2006). The case law of the ECJ concerning the free provision of services: 2000-2005, Common Market Review 43: 923-991.

11. CHALMERS, D.; HADJIEMMANUIL, Ch.; MONTI, G.; TOMKINS, A. (2006). European Union Law: Texts and Materials, Cambridge. 743 p.
12. Informacija apie 2007 m. gegužės 23 d. Generalinio advokato pateiktą Europos Bendrijų Teisingumo Teismui išvadą byloje C-341/05. (žiūrėta 2007-09-10). Prieiga per internetą: <<http://www.etd.lt/index.php?962214689>>.
13. JUNEVIČIUS, A.; Schäfer, H.M. Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė. Vadovėlis, Kaunas. 2005.
14. KOLYTA, S. Paslaugų direktyva ir reformos ES paslaugų sektoriuje. Gamybos raida. (žiūrėta 2007-11-20). Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt>.
15. SNELL, J. (2002). Goods and Services in EC Law, A Study of the Relationship Between the Freedoms, Oxford:University press.
16. STEINER, J.; WOODS, L. and TWIGG-FLESNER, C., , EU Law, Ninth Edition, Oxford University press, 2006.
17. ŽALTAUSKAITĖ-ŽALIMIENĖ, S. Laisvas asmenų judėjimas pagal Europos Bendrijos teisę; įsisteigimo teisė. Rosma, 2002.

Europos Bendrijų Teisingumo teismo sprendimai

18. ETT 1974 m. gruodžio 1 d. sprendimas byloje 33/74 J.M. Van Binsbergen v. Bestuur van Bedrijfsvereniging voor de Metaalnijverheid, 01299.
19. ETT 1981 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje C-279/80 Webb, 1981 ECR 3305. (16 punktas) ir 1991 m. liepos 10 d. sprendimas byloje C-294/89 Komisija prieš Prancūziją, 1991 ECR I-6757.
20. ETT 1986 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje C-205/84 Komisija prieš Vokietiją, 1986 ECR I-3755.
21. ETT 1988 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje 263/86 Belgian State v. Humbel, ECR 5365.
22. ETT 1990 m. birželio 20 d. sprendimas byloje C-133/89 Rush Portuguesa v. Office National d'immigration ECR I-00245.
23. ETT 1991 m. liepos 25 d. sprendimas byloje C-288/89, Stichting Collective, 1991, ECR I-4007.
24. ETT 1991 m. liepos 25 d. sprendimo byloje C-76/90 Säger v. Dennemeyer, 1991 ECR I-4221.
25. ETT 1991 spalio 4 d. sprendimas byloje C-159/90 Society for protection of Unborn children Ireland v. Grogan, 1991 ECR I-4685.

26. ETT 1991 vasario 26 d. sprendimas byloje C-180/89 Komisija prieš Italiją ECR I-00709.
27. ETT 1993 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje C-109/92 Wirth, 1993 ECR I-6447.
28. ETT 1994 m. kovo 24 d. sprendimas byloje C-275/92 Schindler [1994] ECR I-1039.
29. ETT 1995 m. gegužės 10 d. sprendimas byloje C-384/93 Alpine Investments BV v. Minister van Financien, 1995 ECR I-1141.
30. ETT 1995 m. lapkričio 30 d. sprendimas byloje C-55/94 Gebhard, 1995 ECR I-4165.
31. ETT 1997 m. gegužės 15 d. sprendimas byloje C-250/95 Futura Participations ir SINGER ECR I-02471.
32. ETT 1998 m. liepos 16 d. sprendimas byloje C-264/96 ICI ECR I-04695.
33. ETT 1999 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje C-294/97 Eurowings Luftverkehrs ECR I-06161.
34. ETT 2000 m. balandžio 11 d. sprendimas sujungtose bylose C-51/96 Christelle Deliège prieš Ligue Francophone de Judo et Disciplines Associées ASBL ir byloje C-191/97 Christelle Deliège prieš Ligue Belge de Judo ASBL Francois Pacquee. 2000 ECR I-2549.
35. ETT 2000 m. birželio 8 d. sprendimas byloje C-264/99 Komisija prieš Italiją ECR I-04417.
36. ETT 2000 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje C-206/98 Komisija prieš Belgijos Karalystę ECR I-03509.
37. ETT 2000 m. gegužės 23 d. sprendimas byloje C-58/99 Komisija prieš Italiją ECR I-03811.
38. ETT 2000 m. kovo 9 d. sprendimas byloje C-355/98 Komisija prieš Belgiją (privačios saugos tarnybos), 2000 ECR I-1221.
39. ETT 2000 m. kovo 9 d. sprendimas byloje C-358/98 Komisija prieš Italiją ECR I-01255.
40. ETT 2000 m. spalio 3 d. sprendimas byloje C-58/98 Corsten ECR I-07919.
41. ETT 2001 m. gegužės 31 d. sprendimas byloje C-283/99 Komisija prieš Italiją ECR I-04363.
42. ETT 2001 m. kovo 15 d. sprendimas byloje C-165/98 Mazzoleni ir kiti ECR I-02189.

43. ETT 2001 m. lapkričio 29 d. sprendimas byloje C-17/00, De Coster, [2001] ECR I-9445; ETT 2005 m. rugsėjo 8 d. sprendimas sujungtose bylose C-544/03 ir C-545/03 Mobistar SA (C-544/03) prieš Fléron komuną, ir Belgacom Mobile SA (C-545/03) prieš Schaerbeek komuną, ECR I-07723.
44. ETT 2001 m. lapkričio 29 d. sprendimas byloje De Coster, C-17/00, ECR I-09445
45. ETT 2001 m. liepos 12 d. sprendimas byloje C-157/99 B.S.M. Geratets-Smits Peerboms ECR I-05473.
46. ETT 2001 m. spalio 25 d. sprendimas Bylos C-49/98, C-50/98, C-52/98 ir C-68/98-C-71/98 Finalarte Sociedade de Construcao Civil Ld.a ir kiti ECR I-07831.
47. ETT 2001 m. kovo 8 d. sprendimas byloje C-405/98, Gourmet International Products, 2001, ECR I-1795.
48. ETT 2002 m. kovo 21 d. sprendimas byloje C-451/99 Cura Anlagen GmbH ECR I-03193.
49. ETT 2002 m. sausio 24 d. sprendimas byloje C- 164/99 Portugaia Construcoes L da ECR I-00787.
50. ETT 2002 m. spalio 3 d. sprendimas byloje C-136/00 Rolf Dieter Danner ECR I-08147.
51. ETT 2002 m. vasario 7 d. sprendimas byloje C-279/00 Komisija prieš Italiją ECR I-01425.
52. ETT 2003 m. gegužės 13 d. sprendimas byloje 385/99 Müller-Fauré ir van Riet
53. ETT 2003 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje C-215/01, Schnitzer, 2003 ECR I-14847.
54. ETT 2003 m. rugsėjo 11 d. sprendimas byloje C-6/01 Associação Nacional de Operadores de Máquinas Recreatives (Anomar) v. Estado português, 2003 ECR I-08621.
55. ETT 2004 m. liepos 13 d. sprendimas byloje C-262/02, Komisija v. Prancūzija, ECR I-06569.
56. ETT 2004 m. liepos 7 d. sprendimas byloje C-429/02 Bacardi France SAS ir TF1 (Television française 1 SA) ECR I-06613.
57. ETT 2004 m. spalio 12 d. sprendimas byloje C-60/03 Wolff ir Muller GmbH Co.KG prieš Jose Filipe Pereira Felix ECR I-09553.
58. ETT 2004 m. spalio 14 d. sprendimas byloje C-36/02 Omega Spielhallen und Automateaufstellungs GmbH prieš Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn ECR I-09609.

59. ETT 2004 m. spalio 21 d. sprendimo byloje C-445/03 Komisija prieš Liuksemburgo Didžiąją Hercogystę ECR I-10191.

60. ETT 2004 m. spalio 5 d. sprendimo byloje C-381/93 Komisija prieš Prancūziją ECR I-05145.

61. ETT 2005 m. kovo 10 d. sprendimas byloje C-39/04 Laboratoires Fournier SA prieš Direction des vérifications nationales ir internationales. ECR I-02057.

62. ETT 2005 m. rugsėjo 8 d. sprendimas sujungtose bylose C-544/03 ir C-545/03 Mobistar SA (C-544/03) prieš Fléron komuną, ir Belgacom Mobile SA (C-545/03) prieš Schaerbeek komuną, ECR I-07723.

63. ETT 2005 m. vasario 17 d. sprendimas byloje C-134/03 Viacom Outdoor Srl prieš Giotto Immobilier SARL ECR I-01167.

64. ETT 1999 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje C-307/97 Compagnie de Saint-Gobain, 1999, ECR I-06161.